

RECREATIEONDERZOEK ANNA'S HOEVE

*Activiteiten en voorkeuren van recreanten in het natuurgebied
Anna's Hoeve*

Voorwoord

In 2004 viert de Vereniging tot Behoud van Anna's Hoeve haar 20^e verjaardag. Dit heugelijke feit wordt gevierd met de uitgave van een boek over Anna's Hoeve. Toen ik begin 2003 hierover in gesprek raakte met de voorzitter van de vereniging, Meindert Ruitenbergh, bleek al gauw dat het wel leuk zou zijn als er in het boek ook wat aandacht besteed zou worden aan de recreatie in Anna's Hoeve. Als je in Anna's Hoeve rondloopt zie je er ongeacht de dag en het moment op de dag altijd wel andere mensen, en dit deed vermoeden dat Anna's Hoeve als verpozingsgebied erg geliefd is bij de inwoners van Hilversum.

Hiernaar was echter nog nooit serieus onderzoek gedaan, en dat is uiteraard wel een vereiste om enige zinnige dingen te kunnen zeggen hierover. Een voorstel tot nader onderzoek viel bij Meindert in goede aarde. Alleen de capaciteit voor het uitvoeren van het veldwerk was vooralsnog een probleem, maar dankzij de bereidwillige medewerking van verschillende mensen bleek er uiteindelijk voldoende capaciteit beschikbaar. Het op een goede wijze ondervragen van voldoende mensen bleek een zeer tijdrovende klus, waarvoor ik Tine Maaskant, Ineke Marx en Meindert Ruitenbergh zeer erkentelijk ben. Totaal zijn zij ruim 31 uren bezig geweest met deze klus, een hele prestatie!

De analyse en rapportage waren solowerk, maar na het opleveren van de conceptversie van dit rapport hebben opnieuw enkele mensen hun bijdrage geleverd aan het onderzoek, dit keer in de vorm van een gedegen nakijken van het concept-rapport. Drs. Helena Berends (Regenboog Advies), drs. Wendy van Hooff en drs. Christine Tamminga wil ik hiervoor zeer hartelijk danken. Dames, het zal niet altijd meegevallen zijn om je door mijn bedenksels te worstelen... Dankzij jullie correcties is het verhaal uiteindelijk een consistent en duidelijk geheel geworden, dat een goede basis vormde voor een hoofdstuk in het boek over Anna's Hoeve en daarnaast belanghebbenden een goed inzicht geeft in het belang van de recreatie voor Anna's Hoeve.

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	7
2	Geografische en temporele afbakening van het onderzoek	9
3	Onderzoeksmethode	10
3.1	Selectie van de methode	10
3.2	Samenstelling enquête	11
3.3	Randvoorwaarden steekproef	13
3.4	Werkwijze enquêteurs	15
3.5	Verwerking van de resultaten	16
4	Resultaten	17
4.1	Metagegevens	17
4.1.1	Representativiteit	17
4.1.2	Aantallen, dekkingsgraad en responsie	21
4.1.2.1	Aantallen en frequenties	21
4.1.2.2	Dekkingsgraad en populatiegrootte	25
4.1.2.3	Responsie	26
4.2	Resultaten open vragen	27
4.3	Resultaten gesloten vragen	36
4.4	Synthese	44
5	Discussie	45
5.1	Sterke en zwakke punten van de gebruikte methode	45
5.2	Juistheid van de veronderstellingen	45
5.3	Representativiteit nader bekeken	46
5.4	Betekenis van recreatie voor Anna's Hoeve	48
6	Conclusies	54
7	Samenvatting	56
	Literatuur	58
	Bijlage 1 Registratieformulier en enquête	61

1 Inleiding

Aanleiding tot het onderzoek

Dit rapport beschrijft de opzet en de resultaten van het in de zomer van 2003 uitgevoerde recreatieonderzoek in het natuurgebied Anna's Hoeve bij Hilversum. De aanleiding van het onderzoek werd gevormd door het 20-jarig jubileum van de Vereniging tot Behoud van Anna's Hoeve (VBAH) in het jaar 2004. Ter gelegenheid daarvan geeft deze vereniging een boek uit over Anna's Hoeve. In dit boek zullen diverse aspecten van het gebied Anna's Hoeve worden besproken, waaronder ook de vanouds aanwezige recreatie in het gebied.

In het verleden vervulde Anna's Hoeve een belangrijke recreatieve functie, vooral vanwege de aanwezigheid van een uitspanning met pretpark erbij. Heden ten dage bevindt zich op deze plek alleen nog een horecagelegenheid. Recreatie speelt echter nog steeds een belangrijke rol in Anna's Hoeve, maar dan in een andere vorm. Mensen laten er nu hun hond uit, komen vissen, trimmen, een wandeling maken of gewoon even op een bankje bijpraten. Over de achtergronden, vormen en het belang van de recreatie in Anna's Hoeve anno 2003 is nog vrijwel niks bekend.

Probleemstelling

Uit visuele observaties (van auteur en leden van de VBAH) blijkt dat het gebied Anna's Hoeve frequent door recreanten wordt bezocht. Het is echter onbekend met welke motivaties mensen naar Anna's Hoeve komen, welke activiteiten ze komen doen en waar ze vandaan komen. Ook is niet bekend hoe deze mensen het gebied percipiëren en welke aspecten van het gebied ze waarderen. Het vermoeden bestaat (M. Ruitenbergh, mondelinge mededeling) dat Anna's Hoeve vooral veel wordt bezocht door mensen uit de directe omgeving (= Hilversum-Oost) die op de één of andere manier een historische band met het gebied hebben. Ook dit was tot dusverre niet bekend. Tot slot is niks bekend over de aantallen bezoeken die aan het gebied worden gebracht. Samenvattend: er is tot dusverre weinig tot niks bekend over de aard en omvang van de huidige recreatie in Anna's Hoeve, evenmin over de mate waarin bezoekers dit gebied waarderen, op welke aspecten ze dat doen en of er sprake is van een historische binding van de bezoekers met het gebied.

Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van het onderzoek is om een antwoord te geven op de volgende vragen:

- 1 – Wat zijn de kenmerken van het huidige recreatief gebruik van het gebied Anna's Hoeve wat betreft verrichte activiteiten, herkomst van recreanten, bezoekfrequenties en aantallen bezoeken?
- 2 – Wat spreekt recreanten aan in het gebied Anna's Hoeve?
- 3 – In hoeverre hebben recreanten een historische binding met het gebied Anna's Hoeve?

Opbouw rapport

In hoofdstuk 2 wordt de afbakening van het onderzoek in tijd en plaats beschreven, en wordt een korte impressie van het onderzoeksgebied gegeven. In hoofdstuk 3 worden de gebruikte onderzoeksmethode, de werkwijze van de enquêteurs en de aannamen beschreven. Hoofdstuk 4 behandelt de resultaten van het onderzoek, hoofdstuk 5 bevat de discussie en tot slot volgen de conclusies en een samenvatting.

2 Geografische en temporele afbakening van het onderzoek

Dit hoofdstuk beschrijft de afbakening van het onderzoek in tijd en plaats en geeft een korte impressie van het landschap van Anna's Hoeve.

Tijd

Het veldwerk voor dit onderzoek werd verricht in de periode 30 mei 2003 tot 1 oktober 2003. De begindatum was rechtstreeks afhankelijk van de ideevorming omtrent het onderzoek en het geregeld hebben van enkele praktische zaken. De einddatum werd opgedrongen door de uiterste inleverdatum voor kopij bestemd voor het boek over Anna's Hoeve.

Plaats

Het onderzoek werd verricht in het gebied Anna's Hoeve. Dit gebied heeft een oppervlakte van 45 hectare (Van Dijk en Kop, 2000) en bevindt zich ten oosten van de bebouwde kom van Hilversum tussen de Laarder Wasmeren in het noorden en de spoorlijn Hilversum – Amersfoort in het zuiden. De oostelijke begrenzing wordt gevormd door de snelweg A27. Zie figuur 1 voor de ligging van het gebied. Anna's Hoeve kent twee belangrijke ingangen: de Liebergerweg bij de Anthony Fokkerweg (nummer 1 in figuur 1) en de parkeerplaats bij het restaurant "Castellum Novum" (nummer 2 in figuur 1). Kleinere ingangen zijn aanwezig op de hoek Mussenstraat-Anthony Fokkerweg en aan de oostkant nabij de A27..

Aard van het gebied

Het landschap van Anna's Hoeve bestaat uit een afwisseling van grasveld, vijvers, bos en heide. Op een aantal plaatsen zijn heuvels opgeworpen, waardoor het gebied een afwisselende aanblik heeft. De heuvels en vijvers, die zich vooral in het westen van het gebied bevinden, zijn restanten van de parkaanleg naar een ontwerp van Dudok in de jaren dertig van de 20e eeuw. Daarnaast is er één natuurlijk water aanwezig, de "Oude Poel". De bossen in Anna's Hoeve bestaan vooral uit naaldbomen (Douglasspar, Lariks) die na de oorlog als productiebos zijn aangeplant. Naar het oosten wordt het landschap geleidelijk natuurlijker. Aan de oostkant bevinden zich een heideveldje (het "Heitje") en een grasveld, het "Geitenweitje". Het hele gebied wordt doorsneden door een dicht netwerk van wandelpaden met meerdere bruggen over de vijvers heen.

3 Onderzoeksmethode

Dit hoofdstuk beschrijft de selectie van de gebruikte onderzoeksmethode, de randvoorwaarden die aan de steekproef zijn gesteld en de gevolgde werkwijze.

3.1 Selectie van de methode

Om de vraagstellingen van het onderzoek te kunnen beantwoorden, zijn gegevens nodig over:

- 1 - De activiteiten die mensen in het gebied verrichten
- 2 - De frequentie waarmee mensen het gebied bezoeken
- 3 - De herkomst van bezoekers
- 4 - De aantallen bezoeken in het gebied
- 5 - De aspecten van het gebied die bezoekers aanspreken
- 6 - Historische relaties tussen de bezoekers en het gebied

Voor het beantwoorden van dit soort vragen bestaan verschillende technieken, ieder met hun eigen voor- en nadelen:

Techniek 1: tellingen en directe observaties.

Voorbeelden: Kroon, 1988; Vos & Peltzer, 1987; Koopman, 2001.

Bij deze techniek worden in het gebied zelf of bij de ingangen van het gebied de bezoekers geteld. Bij tellingen in het gebied zelf kan worden geobserveerd wat de recreanten ter plaatse aan het doen zijn. Tellingen in het gebied kunnen worden verricht door op bepaalde punten in het gebied te staan en dan de passanten te tellen of door vaste routes in het gebied af te leggen en passanten te tellen. Ook kunnen bezoekers op indirecte wijze geteld worden. Een veel gebruikte methode hiervoor is het aanleggen van voertuigtelinstallaties op de belangrijkste toevoerwegen. Bij deze techniek moet echter worden gewerkt met aannames inzake het aantal inzittenden per voertuig hetgeen extra onzekerheid creëert in de resultaten. De meest betrouwbare resultaten worden geleverd door cordontellingen gedurende één of meerdere dagen. Hierbij worden alle ingangen van een gebied tegelijkertijd bemand door tellers. Op deze wijze wordt een goed inzicht verkregen in de aantallen bezoekers en het belang van de verschillende ingangen van het gebied. Een cordontelling vraagt echter veel menselijke capaciteit, zodat vaak uitsluitend de belangrijkste ingangen zullen worden geselecteerd. Een nadeel van indirecte tellingen en tellingen bij de ingangen van een gebied is, dat niet volledig geobserveerd kan worden wat bezoekers in het gebied doen. Voor alle tel- en directe observatietechnieken geldt, dat niet alle onderzoeksvragen ermee kunnen worden beantwoord.

Techniek 2: omgevingssteekproef; het enquêteren van een steekproef onder bewoners die dichtbij het gebied wonen.

Voorbeelden: De Jong, 2001; Bilstra en Van Dijk, 2002; Wiggers, 1997; Kroon, 1994; Enting en Ziegelaar, 2000.

Bij deze techniek wordt een steekproef genomen uit de populatie van bewoners in de omgeving van een natuurgebied. Aan de bewoners in deze steekproef wordt een enquête gestuurd. Deze methode is goed bruikbaar om te achterhalen hoe mensen het recreatiegebied

in kwestie waarderen en welke activiteiten ze daar verrichten. Voor het bepalen van aantallen bezoeken en/of bezoekers is de methode minder geschikt (Kroon, 1994) omdat de kans aanwezig is dat respondenten niet goed onthouden hoe vaak ze exact een gebied bezoeken. Daarnaast blijven bezoekers die verder weg wonen buiten beschouwing bij een omgevingssteekproef. Een voordeel van deze methode is, dat de complete verdeling van bezoekfrequenties in een populatie wordt gedekt. Zowel veelbezoekers als weinigbezoekers ontvangen immers de enquête. Met de omgevingssteekproef kunnen alle onderzoeksvragen worden beantwoord, echter bezoekersaantallen kennen een onzekerheid.

Techniek 3: enquêteren van bezoekers van een gebied.

Voorbeelden: Moons et al., 2000; Segeren en Visschedijk, 1997; Visschedijk, 1987.

Bij deze methode worden mensen in het gebied zelf of bij de ingangen ondervraagd door enquêteurs. Op deze wijze kan betrouwbare informatie worden verkregen over het doel van de bezoeken, de waardering van het gebied alsook dag en tijdstip van bezoek. Informatie over de frequentie van het bezoek is waarschijnlijk betrouwbaarder dan bij het toepassen van thuis-enquêtes, omdat mensen die thuis een enquête moeten invullen op dat moment een veel sterker beroep op hun geheugen moeten doen. Ze zijn op dat moment immers niet in het gebied aanwezig en zijn er misschien al lang niet meer geweest.

De steekproef die men neemt bij enquêtes “in het veld” is echter wel in die zin eenzijdig dat veelbezoekers oververtegenwoordigd en weinigbezoekers ondervertegenwoordigd zullen zijn daar veelbezoekers door hun hogere bezoekfrequentie een grotere trefkans met de enquêteur hebben. Met enquêteren van bezoekers kan echter het grootste deel van de onderzoeksvragen betrouwbaar worden beantwoord.

De voor Anna's Hoeve gebruikte techniek.

Voor het onderzoek in Anna's Hoeve is gebruik gemaakt van een combinatie van de technieken 1 en 3. Er werden tegelijkertijd mensen geteld en geënquêteerd. De tellingen zijn gebruikt om inzicht te verschaffen in het aantal bezoekers en het verloop daarvan. Met de enquêtes werd informatie verkregen over het doel van het bezoek, de bezoekfrequentie en nog enkele andere zaken.

Kwalitatief zou het beter zijn geweest om tellen en enquêteren te scheiden, daar het theoretisch voor zou kunnen komen dat de enquêteur tijdens het vragen stellen minder goed oplet en daardoor andere passanten niet opmerkt. Het combineren van tellen en enquêteren kost echter veel minder tijd dan beide activiteiten afzonderlijk uitvoeren, hetgeen bij dit onderzoek van groot belang was in verband met de beschikbaarheid van slechts enkele enquêteurs.

3.2 Samenstelling enquête

Hierna staan de verschillende onderzoeksvragen weergegeven met daarbij de enquêtevragen die zijn geformuleerd om de desbetreffende onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Bij het formuleren van de vragen en antwoordcategorieën is gebruik gemaakt van onderzoeken van Segeren & Visschedijk (1997) en Moons et al. (2000).

Onderzoeksvraag 1 luidt:

Wat zijn de kenmerken van het huidige recreatief gebruik van het gebied Anna's Hoeve voor wat betreft verrichte activiteiten, herkomst van recreanten, bezoekfrequenties en aantallen bezoeken?

In relatie tot onderzoeksvraag 1 werden de enquêtevragen gesteld die weergegeven staan in tabel 1:

Geslacht respondent
Wat is uw leeftijd?
Welke plaats woont u?
Als Hilversum, in welke straat?
Met welk vervoermiddel bent u hier gekomen?
Wat is het doel van uw bezoek?
Hoe vaak komt u in Anna's Hoeve?
Op welke dagen van de week komt u hier meestal?
Hoe lang komt u al in dit gebied?

Tabel 1: enquêtevragen in relatie tot onderzoeksvraag 1

Voor het bepalen van de aantallen bezoeken is deze informatie niet voldoende. Daarom is gewerkt met een registratieformulier waarop de enquêteur per sessie (tijdvak waarin geënquêteerd werd) aanvullende informatie diende te vermelden. Het registratieformulier bevatte de vragen die weergegeven staan in tabel 2.

Datum
Dag
Plek
Tijdstip van aankomst
Aantal mensen die gebied bezochten
Aantal mensen gevraagd mee te doen
Aantal mensen volledig ondervraagd
Tijdstip van vertrek

Tabel 2: vragen op het registratieformulier in relatie tot onderzoeksvraag 1

Onderzoeksvraag 2 luidt:

Wat spreekt recreanten aan in het gebied Anna's Hoeve?

In relatie tot onderzoeksvraag 2 werden de enquêtevragen gesteld die weergegeven staan in tabel 3:

Wat spreekt u aan in het gebied Anna's Hoeve?
Wat is uw mooiste plekje in Anna's Hoeve?

Tabel 3: enquêtevragen in relatie tot onderzoeksvraag 2

Onderzoeksvraag 3 luidt:

In hoeverre hebben recreanten een historische binding met het gebied Anna's Hoeve?

In relatie tot onderzoeksvraag 3 werd de enquêtevraag gesteld die weergegeven staat in tabel 4:

Heeft u op enigerlei wijze een historische band met Anna's Hoeve (voorbeelden: als kind hier gespeeld, ouders die hier gewerkt hebben, schoolreisje, enz.)?

Tabel 4: enquêtevraag in relatie tot onderzoeksvraag 3

Aan het eind van de enquête werd gevraagd of de respondent nog opmerkingen had.

Het registratieformulier en de enquête zijn opgenomen in bijlage 1 van dit rapport.

3.3 Randvoorwaarden steekproef

Uit verschillende onderzoeken (Koopman, 2001; Moons et al., 2000; Wiggers, 1997; Segeren en Visschedijk, 1997) blijkt, dat de verdeling van typen recreanten en recreanten in de tijd niet willekeurig is. Bepaalde tijdstippen op de dag kennen hogere bezoekersaantallen dan andere tijdstippen, binnen de week bestaan er verschillen tussen de diverse dagen van de week, en ook van seizoen tot seizoen bestaat er variatie in bezoekersaantallen. Ook blijken er verschillen te zijn in de verhouding tussen recreantentypen op verschillende tijdstippen van de dag, dagen van de week en seizoenen. Daarnaast kennen de verschillende ingangen van natuurgebieden vaak hun eigen bezoekpatroon. Met andere woorden, er zijn verschillende onafhankelijke variabelen die als het ware van tevoren de bezoekerspopulatie in groepen indelen, ofwel stratificeren. Om de steekproef die wordt getrokken zo representatief mogelijk te maken, dient in eerste instantie bekend te zijn welke variabelen stratificerend werken. Dit is voor dit onderzoek bepaald op basis van literatuur over andere recreatieonderzoeken en wordt verderop in deze paragraaf besproken. Als een verdeling in strata bekend is, is het van belang dat de af te nemen enquêtes zo veel mogelijk over de verschillende onderkende strata worden verdeeld. De doelstelling was, om de steekproef te laten bestaan uit ongeveer 100 bezoekers. Om de variatie in de verschillende variabelen binnen alle strata in voldoende mate tot uitdrukking te brengen zou eigenlijk een aantal van enkele honderden respondenten nodig zijn. Dat was echter logistiek niet mogelijk voor dit onderzoek. Dit heeft wel tot gevolg dat een groot deel van de resultaten niet per stratum geanalyseerd kan worden, doch alleen in een totale analyse.

Van de volgende onafhankelijke variabelen is in ieder geval bekend dat zij in recreatieonderzoeken stratificatie veroorzaken:

-Seizoen.

Bezoekersaantallen van natuurgebieden variëren van seizoen tot seizoen. In de zomer, lente en herfst zijn bezoekersaantallen meestal het grootst; in de winter zijn de bezoekersaantallen duidelijk lager (Segeren en Visschedijk, 1997; Kroon, 1994). De variabele "seizoen" kent hiermee twee strata; de winter en de overige seizoenen.

-Dagtype.

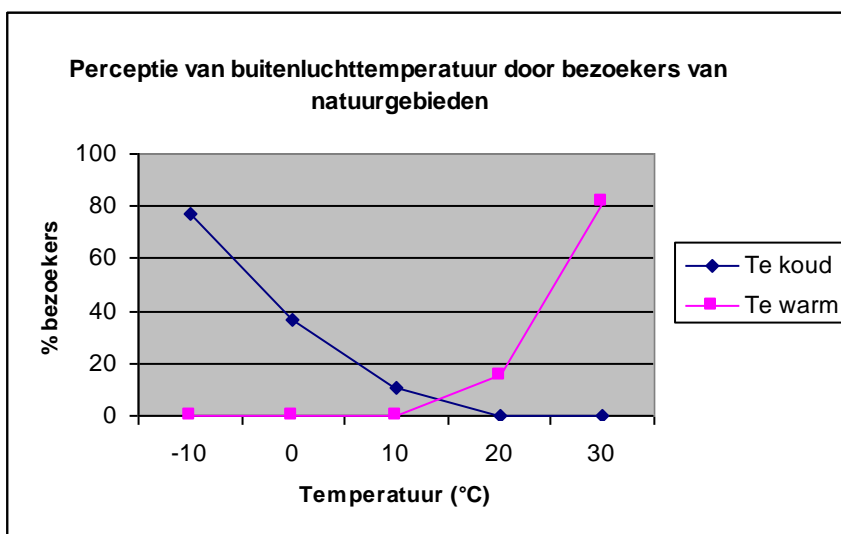
Bezoekersaantallen op doordeweekse dagen en weekenddagen laten opmerkelijke verschillen zien. Van maandag tot en met vrijdag zijn bezoekersaantallen aanmerkelijk lager dan op zaterdag en zondag (voor de Bussumer- en Westerheide leverde een steekproef in 2001 voor een weekdag gemiddeld 50 bezoekers per uur en voor een weekenddag gemiddeld 80 bezoekers per uur voor een ingang (Koopman, 2001)). Ook recreantentypen verschillen op weekdagen en weekenddagen. Gezinnen met kinderen bijvoorbeeld zijn gebonden aan het weekend. De variabele "dagtype" kent hiermee ook twee strata, te weten weekdagen en weekenddagen.

-Dagdeel.

Ook binnen één dag treden grote verschillen op in aantallen bezoekers. Op het midden van de dag is het aantal bezoekers meestal het grootst. 's Ochtends en 's avonds zijn de bezoekersaantallen lager. Ook recreantentypen verschillen binnen de dag. Trimmers zijn bijvoorbeeld vaker 's morgens en 's avonds actief, wandelaars en fietsers vaker 's middags (Moons et al., 2000). De variabele "dagdeel" wordt in twee strata verdeeld; ochtend en avond tezamen, en de middag.

-Weerstoestand.

Het weer heeft een sterk effect op bezoekersaantallen. Uit figuur 2 blijkt, dat voor bezoek aan natuurgebieden een temperatuur van tussen de 10 en 20 °C optimaal is. Dit luistert vrij nauw, want beneden en boven deze grenzen blijken bezoekers het al snel te koud respectievelijk te warm te vinden.

Figuur 2: perceptie van buitenluchttemperatuur door bezoekers van natuurgebieden. Cijfers ontleend aan Kroon (1994). De verschillen in de schaalverdeling van de temperatuur worden veroorzaakt door omissies in de brongegevens.

Ook neerslag, zon, bewolking en wind hebben invloed op bezoekersaantallen. Hierover is minder bekend, hoewel het uiteraard intuïtief duidelijk lijkt dat een regenachtige dag minder bezoekers zal trekken dan een zonnige dag. Het weertype is hiermee een complexe variabele die niet direct tot enkele strata terug te brengen is.

-Toegangslocatie.

Natuurgebieden hebben meestal meerdere ingangen. Meestal verschillen de bezoekersaantallen en het patroon daarvan van ingang tot ingang. Voor dit onderzoek zijn alleen de ingangen aan de Liebergerweg en bij Castellum Novum (zie figuur 1) in beschouwing genomen. De derde ingang (Mussenstraat-hoek Anthony Fokkerweg) is duidelijk minder belangrijk (M. Ruitenbergh, mondelinge mededeling). De variabele "toegangslocatie" kent daarmee twee strata.

Strata.

Omdat de weerstoestand een complexe variabele is, is deze niet in de stratificatie voor dit onderzoek verdisconteerd. De variabele “seizoen” kent twee strata. Voor dit onderzoek is echter alleen in de zomer en het begin van de herfst geënquêteerd, zodat praktisch gezien één stratum overbleef. De overige drie variabelen zijn ieder in twee strata verdeeld, waarmee het totaal aantal strata op $2^3 = 8$ komt. De onderscheiden strata staan weergegeven in tabel 5:

<i>Variabele</i>	<i>Dagtype</i>	<i>Dagdeel</i>	<i>Toegangslocatie</i>
<i>Nr stratum</i>			
1	Doordeweekse dag	O/A	Liebergerweg
2	Doordeweekse dag	O/A	Parkeerplaats
3	Doordeweekse dag	M	Liebergerweg
4	Doordeweekse dag	M	Parkeerplaats
5	Weekeinddag	O/A	Liebergerweg
6	Weekeinddag	O/A	Parkeerplaats
7	Weekeinddag	M	Liebergerweg
8	Weekeinddag	M	Parkeerplaats

Tabel 5: strata in de variabelen dagtype, dagdeel en toegangslocatie

De bedoeling was om het aantal enquêtes gelijkmatig (proportioneel) te verdelen over de verschillende strata.

Random variatie.

Naast variatie veroorzaakt door de reeds genoemde variabelen is er sprake van een random component in de variatie. Deze wordt bijvoorbeeld deels veroorzaakt door de leefpatronen van de individuele bezoekers, maar ook door het al of niet plaatsvinden van “concurrerende” activiteiten zoals evenementen, koopzondagen, enzovoorts. De grootte van deze variatie is grotendeels onbekend. Om de invloed van random variatie beperkt te houden is het noodzakelijk het enquêteren over langere tijd (enkele maanden) te spreiden en niet te beperken tot enkele dagen.

3.4 Werkwijze enquêteurs

Voor het onderzoek werden enquêteurs geworven binnen de VBAH. Uiteindelijk waren drie mensen bereid hun medewerking te verlenen. De doelstelling was om door deze drie mensen zo'n 100 enquêtes te laten afnemen als gestratificeerde steekproef onder de bezoekers van Anna's Hoeve. Een dergelijk aantal was naar verwachting nodig om de totale variatie met betrekking tot de verschillende variabelen in voldoende mate te dekken. Binnen de strata dienden de respondenten aselekt geselecteerd te worden. Om een evenredige vertegenwoordiging van de verschillende strata en aselectiviteit binnen de strata zoveel mogelijk te waarborgen is aan de enquêteurs middels een instructieformulier de volgende werkwijze opgedragen:

Inzake locatie

De enquêteurs zijn door de onderzoeksleider aan de verschillende locaties toegewezen, zodanig dat naar verwachting iedere locatie ongeveer evenveel respondenten op zou leveren.

Inzake datum/dagtype/tijd van enquêteren

De enquêteur bepaalt zelf de datum en tijd waarop hij/zij enquêteert, met inachtneming van de volgende randvoorwaarden:

- 1) Enquêtes afnemen tussen 8.00u en 20.00u
- 2) Enquêtes verdelen over de dag
- 3) Enquêtes verdelen over doordeweekse en weekeinddagen
- 4) Enquêteperiode vanaf mei 2003 tot 1 oktober 2003

Inzake de gang van zaken tijdens een enquêtesessie:

- 1) Noteer datum, dag en tijdstip van aankomst op het registratieformulier.
- 2) Noteer op het registratieformulier de volgende aantallen personen (turven): de aantallen personen die u bij uw ingang het gebied in ziet gaan, de aantallen personen die u vraagt om medewerking, en de aantallen personen die u volledig heeft ondervraagd. Restaurantbezoekers NIET meetellen; bijvoorbeeld vissers die bij de parkeerplaats blijven wel. Bij de slagboom aan de Liebergerweg: mensen die te voet de Liebergerweg vervolgen wel meetellen, fietsers die deze weg vervolgen niet meetellen (deze rijden zeer waarschijnlijk verder door).
- 3) Spreek de eerste persoon aan die u tegenkomt, die het gebied Anna's Hoeve in gaat. Controleer of deze persoon reeds eerder is ondervraagd voor het onderzoek. Indien dit niet het geval is, ondervraag deze persoon en stel ALLE vragen op het enquêteformulier. Spreek daarna de eerstvolgende persoon aan die u het gebied in ziet gaan en ondervraag deze als omschreven. Herhaal deze procedure tot het eind van uw sessie. Tijdens uw sessie neemt u een zelf te bepalen aantal enquêtes af, echter met inachtneming van de eerder genoemde randvoorwaarden. Indien personen weigeren: dan de eerstvolgende persoon aanspreken. De reden van weigering hoeft niet gevraagd te worden.

VOORBEELD van eerste benadering:

Goede....., mijn naam is en ik ben bezig met een onderzoek naar de recreatie in Anna's Hoeve. Zou ik u daarvoor enkele vragen mogen stellen? [vertel de persoon vervolgens indien gewenst wat meer over het doel van het onderzoek en vermeld dat de enquête 12 vragen telt en maximaal zo'n 15 minuten duurt].

- 4) Noteer uw tijdstip van vertrek op het registratieformulier en controleer of u dit formulier volledig heeft ingevuld .

3.5 Verwerking resultaten

Alle antwoorden op de enquêtes zijn ingevoerd in Microsoft Excel-werkbladen. Daarna zijn met de standaard Excel-functionaliteiten frequentieverdelingen berekend en histogrammen vervaardigd.

4 Resultaten

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van het onderzoek. Allereerst worden de metagegevens van de resultaten besproken. Hierna worden de resultaten zelf besproken. In totaal zijn tussen 31 mei 2003 en 25 september 2003 door drie enquêteurs in 20 sessies, met een totale duur van ruim 31 uur, 85 enquêtes afgenomen. Het beoogde aantal van 100 is niet gehaald door een gebrek aan enquêteurs.

4.1 Metagegevens

De metagegevens omvatten de gegevens van de verschillende enquêtesessies die zijn uitgevoerd, alsmede de datum- tijd- en locatiegegevens van de individuele enquêtes.

4.1.1 Representativiteit

Onder “representativiteit” wordt verstaan:

- 1) de mate van evenredige vertegenwoordiging van de verschillende strata in de genomen steekproef.
- 2) de mate waarin de conclusies die getrokken zijn uit de steekproef ook van toepassing zijn op de gehele bezoekerspopulatie.

Het eerste aspect van representativiteit wordt hierna besproken. Het tweede aspect komt aan de orde in de discussie.

Per variabele wordt besproken in hoeverre de enquêtes gelijkmatig verdeeld zijn over de strata. De representativiteit op dit vlak kan worden gekwantificeerd met de maat “*cumulatieve afwijking van de optimale verdeling*”. Deze is in dit onderzoek gedefinieerd als:

“De sommatie over alle variabeleklassen van het aantal waargenomen observaties in de klasse minus het aantal observaties in de klasse bij optimale verdeling, uitgedrukt als een percentage van de maximaal mogelijke afwijking”.

Een optimale verdeling is in dit onderzoek een verdeling waarbij de observaties volledig gelijkmatig over de verschillende klassen van de onafhankelijke variabelen zijn verdeeld.

In formulevorm:

$$C = \left(\frac{\sum_{kl}^{kh} |N_w^k - N_o^k|}{2(N - (N/K))} \right) * 100 \quad (1)$$

Met:

C	= cumulatieve afwijking op de optimale verdeling (%)
kl	= laagste variabeleklasse
kh	= hoogste variabeleklasse
N_w^k	= aantal waargenomen observaties in klasse k
N_o^k	= aantal observaties in klasse k bij optimale verdeling
N	= totaal aantal observaties
K	= aantal klassen van de onafhankelijke variabele

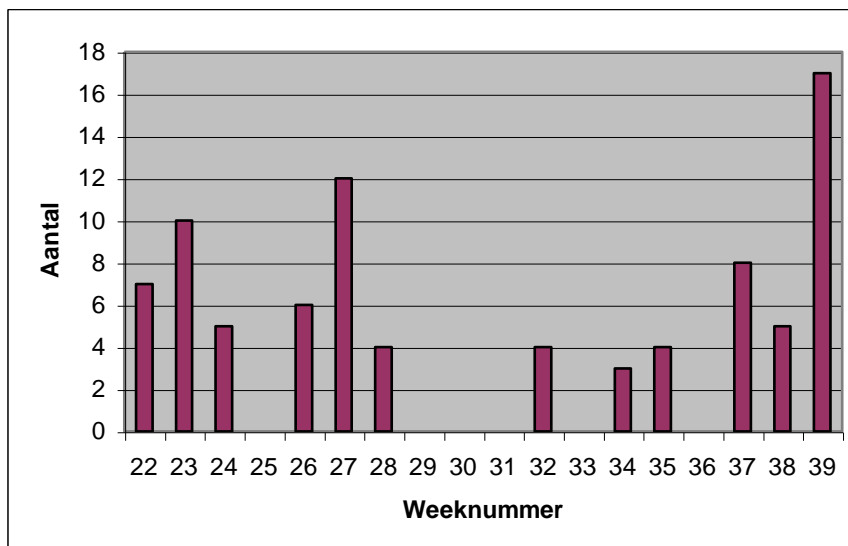
Een voorbeeld: wanneer 14 enquêtes evenredig over een week verdeeld worden, levert dat voor iedere dag van die week twee enquêtes op. De waarde van C is dan gelijk aan 0%. Worden al die enquêtes op één dag in die week afgenomen, dan wordt de waarde van C 100%. Alle enquêtes op één dag is immers de grootste mogelijke afwijking van een evenredige verdeling over de week. Dus: des te lager de waarde van C, des te beter zijn de enquêtes verdeeld.

Seizoen

Alle enquêtes zijn afgenomen in de zomer en het begin van de herfst. Eén stratum is dus niet vertegenwoordigd. Dit was onvermijdelijk gezien de positionering van de onderzoeksperiode in het jaar en de duur ervan.

Spreiding over langere periode in verband met random variatie en weersvariatie.

In figuur 3 staat de spreiding van de afgenomen enquêtes over de onderzoeksperiode weergegeven.

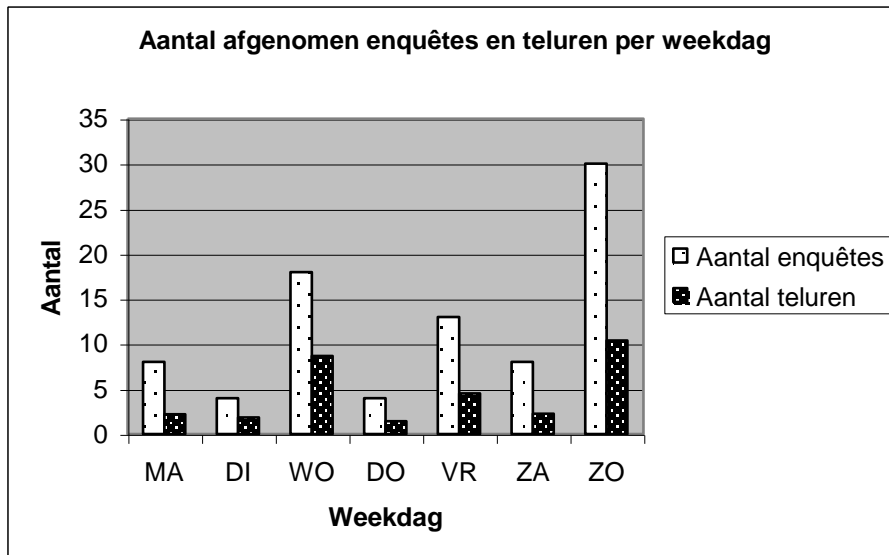
Figuur 3: spreiding van de enquêtes over de onderzoeksperiode.

De enquêtes zijn op het oog redelijk gelijkmatig over de periode verdeeld. Twee dingen vallen op: in de weken 29 tot en met 31 zijn geen enquêtes afgenomen en in week 39 is een relatief groot aantal (17 van 85 ofwel 20%) afgenomen. Het ontbreken van gegevens over de periode week 29-31 kan ertoe leiden dat bezoekersaantallen enigszins te hoog worden ingeschat aangezien deze weken in het vakantie-hoogseizoen vielen. De cumulatieve afwijking op de optimale verdeling bedraagt:

$$C = \frac{64,44}{160,55} * 100 = 40,1\%$$

Dagtype

In figuur 4 staat de spreiding van de afgenomen enquêtes over de verschillende weekdays weergegeven.

Figuur 4: aantal afgenomen enquêtes en teluren per weekday.

Op alle weekdays is geënquêteerd. De woensdag en zondag zijn oververtegenwoordigd. Wanneer wordt gekeken naar de aantallen op doordeweeks- en weekenddagen ontstaat het volgende beeld:

-Doordeweekse dagen: 47
-Weekeinddagen: 38

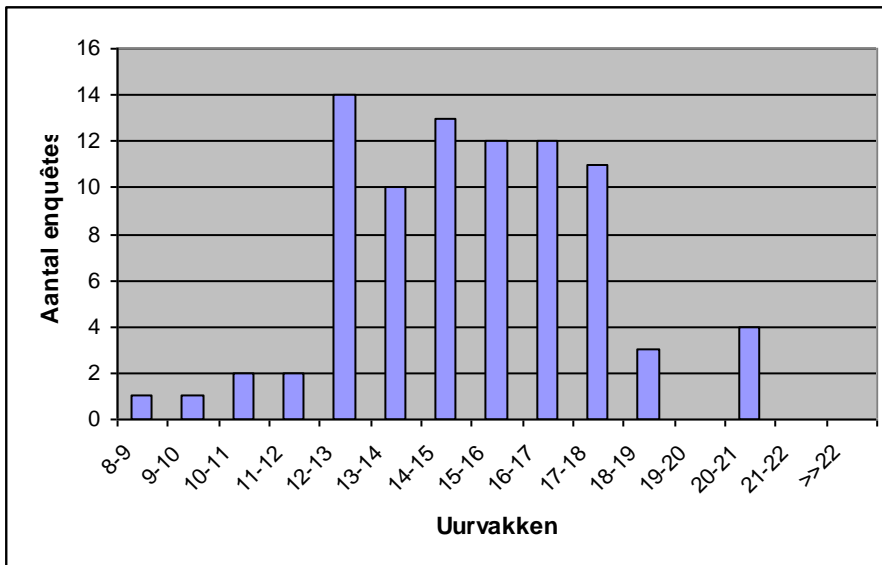
Op weekeinddagen zijn minder enquêtes afgenomen. De verhouding is echter niet dusdanig dat de aantallen ook proportioneel zijn ten opzichte van de aantallen doordeweekse en weekeinddagen, zodat de weekeinddagen toch relatief oververtegenwoordigd zijn.

De cumulatieve afwijking op de optimale verdeling bedraagt (voor de enquêtes, gebaseerd op een evenredige verdeling over zeven dagen):

$$C = \frac{49,14}{145,71} * 100 = 33,7\%$$

Dagdeel.

In figuur 5 staan de totale aantallen afgenomen enquêtes per uur van de dag weergegeven.

Figuur 5: verdeling van het aantal afgenomen enquêtes over de dag.

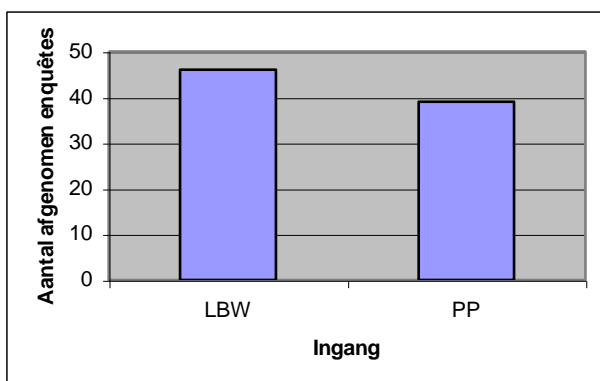
De in figuur 5 weergegeven verdeling levert voor de ochtend en avond tezamen 13 enquêtes op en voor de middag 72 enquêtes. De middag is dus duidelijk oververtegenwoordigd. Dit heeft vooral te maken met een groter aantal teluren gedurende de middag. Enkele enquêtes zijn, in afwijking van de richtlijnen, na 20.00u afgenomen.

De cumulatieve afwijking op de optimale verdeling (gebaseerd op een evenredige verdeling over 13 uren) bedraagt:

$$C = \frac{65,54}{156,92} * 100 = \mathbf{41,8\%}$$

Ingang

In figuur 6 staan de aantallen afgenomen enquêtes per ingang weergegeven.

Figuur 6: aantallen afgenomen enquêtes per ingang.

Bij de ingang aan de Liebergerweg zijn de meeste enquêtes afgenomen, te weten 46. Op de parkeerplaats zijn er 39 afgenomen. De cumulatieve afwijking op de optimale verdeling bedraagt hiermee:

$$C = \frac{7}{85} * 100 = 8,24\%$$

Met een waarde voor C van 8,2% zijn de afgenomen enquêtes goed verdeeld over de twee onderzochte ingangen.

Conclusie omtrent representativiteit van de gegevens.

Op basis van de berekende waarden van C kunnen de volgende conclusies worden getrokken:
 -De verkregen data zijn matig representatief qua verdeling over de verschillende dagen van de week.

-De verkregen data zijn nauwelijks representatief qua verdeling over de onderzoeksperiode en de uren van de dag.

-De verkregen data zijn representatief qua verdeling over de onderzochte ingangen.

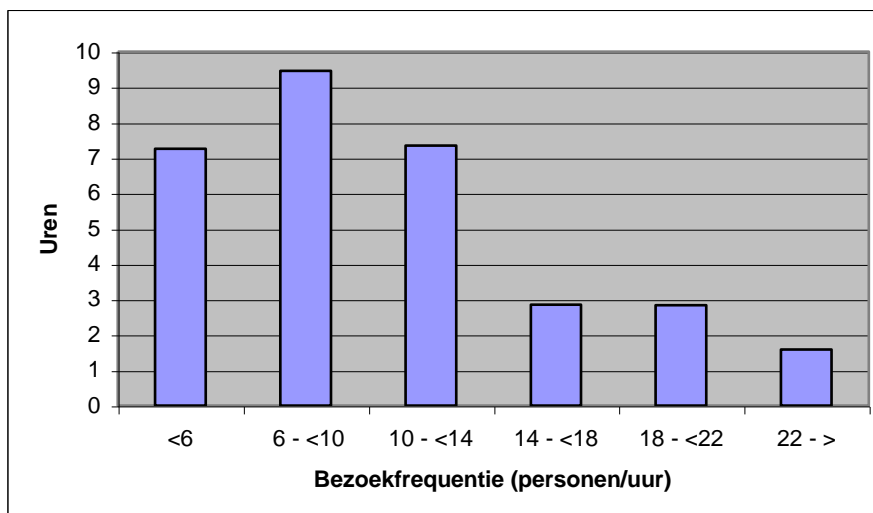
4.1.2 Bezoekersaantallen, dekkingsgraad en responsiepercentage

Tijdens de enquêtesessies zijn door de enquêteurs de begin- en eindtijden van hun sessies genoteerd en zijn tevens de aantallen bezoekers geteld. Dit maakt het mogelijk om uitspraken te doen over de totale bezoekaantallen, bezoekfrequenties, de dekkingsgraad van het onderzoek en het responsiepercentage.

4.1.2.1 Aantallen en frequenties

Bezoekaantallen op jaarbasis.

Als bekend is hoe groot de gemiddelde uurbezoekfrequentie is, kan eenvoudig een schatting worden gemaakt van het totale aantal bezoeken op jaarbasis door vermenigvuldiging van de uurbezoekfrequentie met het gemiddelde aantal uren op een dag dat bezoek mogelijk is en het aantal dagen in een jaar. Om een passende maat voor de gemiddelde uurbezoekfrequentie te bepalen, is eerst de verdeling van uurbezoekfrequenties over het totaal aantal getelde uren onderzocht. Deze verdeling staat weergegeven in figuur 7.

Figuur 7: verdeling van de uurbezoekfrequenties.

Uit figuur 7 blijkt dat de verdeling positief scheef is. Er is een duidelijke staart naar de hogere bezoekfrequenties, die minder vaak voorkomen dan de lagere frequenties. In geval van een scheve verdeling is het (gewogen) gemiddelde geen geschikte maat voor de gemiddelde bezoekfrequentie, omdat in de berekening van het gemiddelde uitschieters een relatief grote invloed hebben (Blalock, 1979). De mediaan is in zulke gevallen een betere maat. De mediaan wordt berekend met de volgende formule (Blalock, 1979):

$$Md = l + \frac{N/2 - F}{f} * i \quad (2)$$

Met:

- Md = mediaan
- l = ondergrens van het interval dat de mediaan bevat
- N = totaal aantal uren
- F = cumulatieve frequentie behorende bij l
- f = aantal uren in het interval dat de mediaan bevat
- i = breedte van het interval dat de mediaan bevat

Invullen van de vergelijking levert op:

$$Md = 6 + \frac{15,65 - 7,25}{9,45} * 4 = \mathbf{9,55} \text{ bezoekers per uur}$$

Dit is echter het aantal bezoekers per uur per ingang, zodat het gevonden getal nog moet worden verdubbeld.

De berekening van het totale aantal bezoeken per jaar wordt dan:

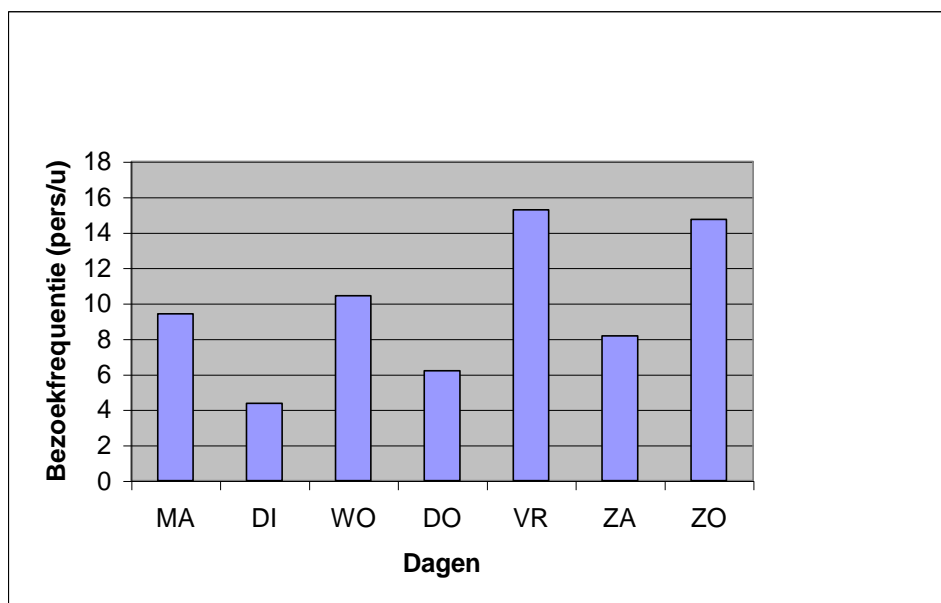
$$\text{frequentie} * 2 * \text{aantal uren} * 365$$

Het aantal uren is een voor discussie vatbare parameter. Bij het begin van de winter duurt de daglichtperiode zo'n 8 uren. Bij het begin van de zomer is dit zo'n 17 uren. Echter, niet al deze uren worden dan ook benut voor bezoek, aangezien een aantal uren erg vroeg dan wel laat op de dag vallen. Toch komen er 's zomers soms zeer vroeg bezoekers in Anna's Hoeve. Dit betreft dan vooral vogelexcursies (persoonlijke waarneming). Ook worden natuurgebieden in het zomerhalfjaar nog vaak 's avonds bezocht (Koopman, 2001). Concluderend lijkt een waarde van 10 een redelijke schatting voor het aantal uren op een dag dat bezoeken plaatsvinden. Het aantal bezoeken in een jaar wordt daarmee:

$$9,55 * 2 * 10 * 365 = \mathbf{69.715} \text{ bezoeken per jaar.}$$

Bezoekfrequenties op de verschillende weekdays

Er is ook onderzocht hoe de bezoekfrequenties op de diverse dagen van de week van elkaar verschillen. Deze verdeling staat weergegeven in figuur 8.

Figuur 8: bezoekfrequenties (gemiddelden) op verschillende dagen van de week.

Wat met name opvalt aan de verdeling zijn de hoge bezoekfrequenties op maandag, woensdag en vooral vrijdag. Over het algemeen worden natuurgebieden op doordeweekse dagen minder bezocht hetgeen zich uit in een lagere bezoekfrequentie. Voor Anna's Hoeve lijkt dit dus slechts ten dele juist te zijn. Uit een onderzoek van De Boer & Visschedijk (1994) blijkt dat er een verschil is in bezoekgedrag tussen stadsparken en natuurgebieden. Stadsparken blijken veel vaker ook doordeweeks bezocht te worden dan natuurgebieden (zie tabel 6). Ook voor Anna's Hoeve kan deze conclusie worden getrokken. Anna's Hoeve vertoont hiermee, vanuit recreatief oogpunt, eerder de kenmerken van een stadspark dan van een natuurgebied.

Dag	Natuurgebied buiten stad	Park
Alleen weekend	54	42
Alle dagen	33	37
Alleen doordeweeks	13	21

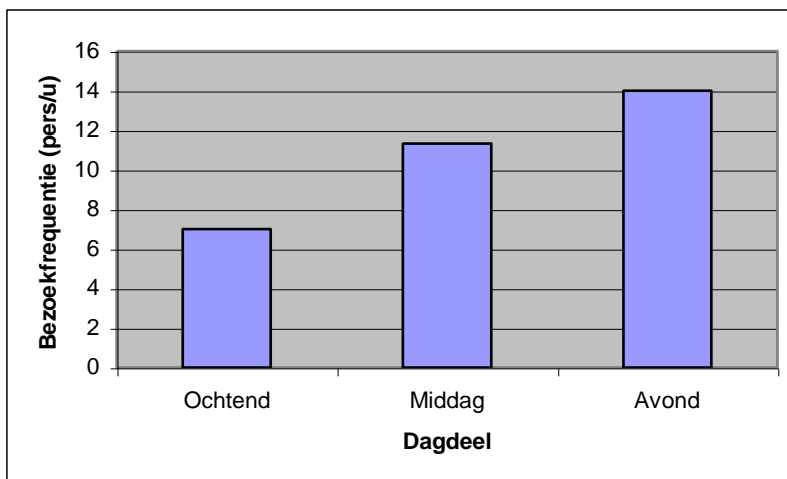
Tabel 6: percentage mensen dat gebruik maakt van natuurgebieden en parken in het weekend, doordeweeks of op alle dagen (De Boer en Visschedijk, 1994).

Wanneer gemiddelde bezoekaantallen worden berekend voor doordeweekse dagen en wekeinddagen levert dat de volgende aantallen op: gemiddeld **9,14** bezoeken per uur per ingang op doordeweekse dagen en gemiddeld **11,45** bezoekers per uur per ingang op wekeinddagen. De bezoekfrequentie op wekeinddagen is gemiddeld dus wel groter dan op doordeweekse dagen.

Bezoekfrequenties op verschillende uren van de dag.

De bezoekfrequenties tijdens de dagdelen ochtend, middag en avond staan weergegeven in figuur 9. Bij het berekenen van de verdeling zijn de volgende regels gebruikt inzake het onderbrengen van sessies in dagdelen:

- de berekende frequentie van een sessie is toegewezen aan dat dagdeel, waarin $\geq 75\%$ van de tijdsduur van de sessie viel.
- Indien een sessie voor minder dan 75% in één dagdeel viel, is de frequentie van die sessie aan beide dagdelen toegewezen.

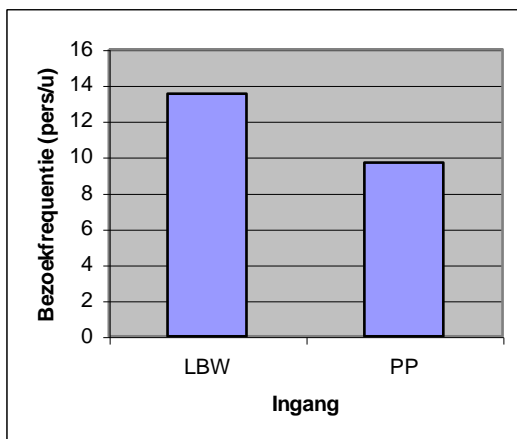

Figuur 9: verloop van bezoekfrequenties (gemiddelden) over de dag.

Opvallend is, dat de bezoekfrequentie 's avonds groter is dan 's middags. Meestal vertoont een verdeling van bezoekfrequenties over de dag een meer symmetrisch beeld waarbij het aantal bezoekers 's morgens en 's avonds lager is dan 's middags. Zeer waarschijnlijk kan dit resultaat echter als een uitschieter worden beschouwd, en daarmee niet representatief, daar de berekening voor de avond slechts op twee sessies is gebaseerd en één van deze twee sessies een uitzonderlijk hoge bezoekfrequentie kende.

Bezoekfrequenties bij verschillende ingangen.

De bezoekfrequenties per onderzochte ingang staan weergegeven in figuur 10.

Figuur 10: bezoekfrequenties (gemiddelden) voor de ingangen Liebergerweg en parkeerplaats.

De ingang aan de Liebergerweg kent een hogere bezoekfrequentie dan de ingang bij de parkeerplaats. Dit komt zeer waarschijnlijk doordat de ingang Liebergerweg dichterbij de bebouwde kom ligt en daardoor een relatief hoge uitloop vanuit de aangrenzende wijk heeft.

4.1.2.2 Dekkingsgraad en populatiegrootte

In deze paragraaf wordt besproken in hoeverre de getelde aantallen bezoekers ook zijn ondervraagd en wordt een schatting gedaan van de grootte van de bezoekerspopulatie van Anna's Hoeve.

De *dekkingsgraad* geeft weer welk deel van de getelde bezoekers (hiervoor is in de berekening het aantal *bezoeken* gebruikt) daadwerkelijk is geënquêteerd en geeft een indicatie over de betrouwbaarheid van de resultaten. Hoe groter de dekkingsgraad, hoe meer van de variatie binnen de populatie van bezoekers is verdisconteerd in de resultaten. De dekkingsgraad wordt berekend als volgt:

$$\text{Dekkingsgraad} = \frac{\text{Aantal respondenten}}{\text{Aantal bezoekers}} * 100 \quad (3)$$

De dekkingsgraad bedraagt voor dit onderzoek: **26,5%** .

Het grootste deel van de getelde bezoekers is dus niet bevraagd waarmee de kans groot is dat niet alle variatie in de bezoekerspopulatie in het onderzoek tot uitdrukking is gekomen. Overigens kan de dekkingsgraad bij de gekozen methodiek per definitie nooit op 100% komen, omdat van groepen slechts één persoon wordt bevraagd en de andere personen in zo'n groep mogelijk een ander recreatiegedrag hebben in het gebied, dat dan niet wordt meegenomen in de resultaten. Een probleem met de dekkingsgraad als boven berekend is, dat het aantal bezoeken niet per definitie gelijk is aan het aantal bezoekers. Een bezoeker kan tijdens de onderzoeksperiode meerdere keren geteld zijn. Dat dit ook gebeurd is blijkt uit gegevens van de enquêteurs over dubbelrespons, ofwel het dubbel selecteren van dezelfde bezoeker. Conform de werkwijze tijdens het veldwerk werden deze mensen dan niet nogmaals ondervraagd, maar er werd wel genoteerd dat een persoon dubbel gesignaleerd was. In totaal werd echter zeven keer een persoon dubbel gesignaleerd, hetgeen zo'n 2% van het totale aantal bezoekers is waardoor geconcludeerd kan worden dat de dekkingsgraad nauwelijks vertekend is.

Het gegeven dat de dubbelrespons bekend is, laat het toe uitspraken te doen over de totale grootte van de bezoekerspopulatie van Anna's Hoeve. Deze kan als volgt berekend worden:

$$N_p = \frac{N_s}{(N_{dr}/N_s)} \quad (4)$$

Met:

- N_p = aantal personen in populatie
- N_{dr} = aantal personen met dubbele respons
- N_s = aantal personen in steekproef

In tabel 7 staat de berekende populatiegrootte weergegeven.

N _s	321
N _{dr}	7
N_p	14.720

Tabel 7: geschatte populatiegrootte (N_p).

Dit getal is gevalideerd door een vergelijking met gegevens uit het Statistisch Jaarboek van de gemeente Hilversum (De Jong, 2001). Hierin staat aangegeven welk percentage van de Hilversummers van 18 jaar en ouder diverse natuurgebieden rondom Hilversum bezoekt. In 1999 bezocht 21% van deze bevolkingscategorie Anna's Hoeve min of meer geregeld. Het totale aantal mensen in deze leeftijdscategorie bedroeg in 2000 64.916. Dat levert een populatiegrootte op van 13.632. Dat getal ligt behoorlijk dicht bij de schatting in tabel 7. Het is zelfs zeer waarschijnlijk dat de bezoekerspopulatie nog iets groter is dan het met gegevens van de gemeente berekende getal, omdat in dit getal alleen mensen van 18 jaar en ouder zijn meegerekend en omdat Anna's Hoeve ook bezoekers van buiten de gemeente Hilversum kent. Met redelijke zekerheid kan daarom worden gesteld dat de totale grootte van de bezoekerspopulatie van Anna's Hoeve zo rond de **15.000** personen ligt.

4.1.2.3 Responsiepercentage

Het responsiepercentage geeft weer welk deel van de gevraagde bezoekers daadwerkelijk is geënquêteerd. Het responsiepercentage geeft evenals de dekkingsgraad een indicatie over de betrouwbaarheid van de resultaten. Hoe groter het responsiepercentage, hoe meer van de variatie binnen de populatie van bezoekers is verdisconteerd in de resultaten. Het responsiepercentage wordt berekend als volgt:

$$\text{Responsiepercentage} = \frac{\text{Aantal respondenten}}{\text{Aantal gevraagde mensen}} * 100 \quad (5)$$

Ingevuld levert dat op: $(85 / 123) * 100 = \mathbf{69,1\%}$

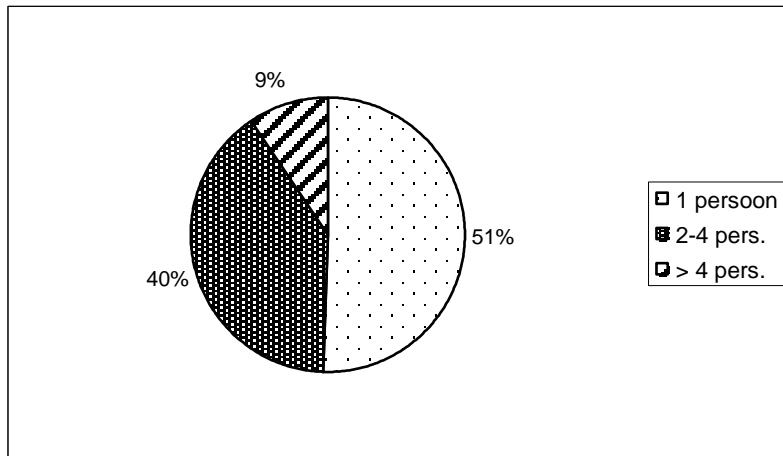
Dit is een redelijk hoog percentage voor recreatieonderzoek. Factoren die dit mogelijk kunnen verklaren zijn de directe benadering van mensen, de korte duur van de enquête en de grote betrokkenheid van bezoekers bij "hun" gebied. Dat de korte duur van de enquête een rol zou kunnen spelen bij de relatief hoge respons, wordt treffend ondersteund door het volgende voorval: één der enquêteurs meldde aan de allereerste persoon die ze vroeg, dat de enquête ongeveer een kwartier zou duren. Deze persoon haakte daarop af met de mededeling dat hij/zij niet zoveel tijd had. Daarna meldde de enquêteur voortaan dat de duur ongeveer 5 minuten was en verbeterde de respons. Een ander gegeven dat dit vermoeden ondersteunt is het volgende: door Moons et al. (2000) werd bij mini-interviews met 11 vragen een responsie geconstateerd van 99%. Bij het vragen om medewerking aan een langere enquête met enkele tientallen vragen daalde de respons naar 66%, hetgeen in dezelfde grootte-orde ligt als de responsie bij dit onderzoek. Segeren en Visschedijk (1997) stelden bij een onderzoek waarbij enquêtes mee naar huis werden gegeven een responsiepercentage vast van 70%. Enting en Ziegelaar (2000) bereikten met een telefonische enquête aan omwonenden van een recreatiegebied echter een responsie van slechts 31%. Uit deze voorbeelden blijkt dat de enquêteteknik en duur van de enquête een grote invloed kunnen hebben op het responsiepercentage.

4.2 Resultaten gesloten vragen

Deze paragraaf behandelt de resultaten van de gesloten vragen uit de enquête.

Groepsgrootte en gezelschap.

In figuur 11 staat weergegeven hoe groot de groepen waren waarmee de respondenten zich in Anna's Hoeve begaven.

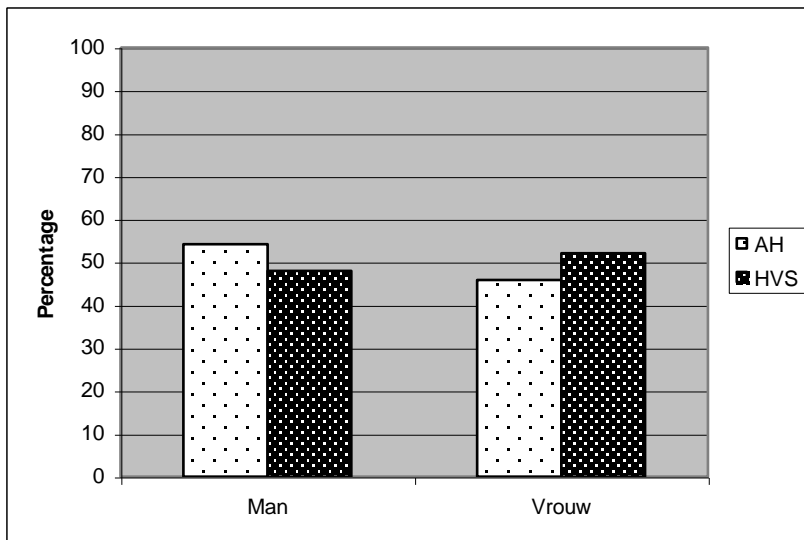

Figuur 11: groepsgrootte van respondenten.

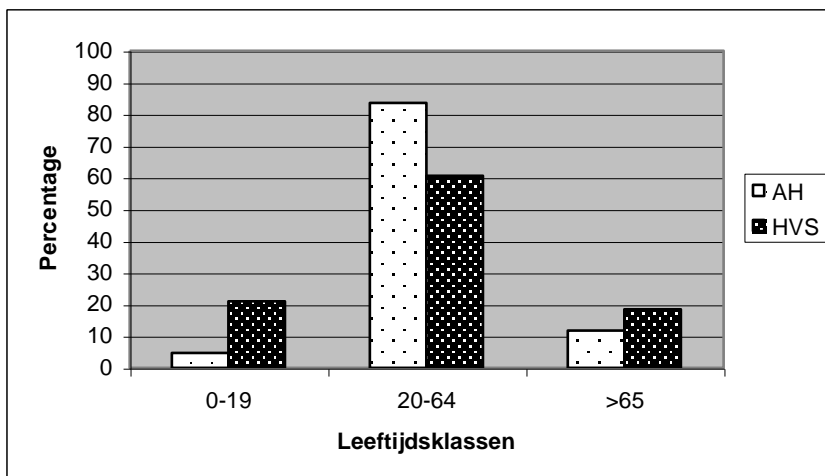
Net iets meer dan de helft van de bezoekers (51%) komt alleen. De andere 40% komt met twee tot vier personen, en 9% komt met meer dan vier personen. Enkele uitschieters waren een Turkse familie van acht personen, een familie van 11 personen en een groep trimmers van 11 personen. Opvallend was, dat er van de zes wat grotere groepen (zes of meer personen) vijf op de zondag werden gesignaleerd en slechts één op een andere dag (woensdag). Blijkbaar is de zondag de meest geliefde dag om in groepsverband de natuur te bezoeken. Van de mensen die in gezelschap waren, was 48% in gezelschap van familie. Eveneens 48% was in gezelschap van vrienden, kennissen of clubgenoten. De resterende 4% betrof één respondent die in gezelschap was van collega's. Het bezoek aan Anna's Hoeve is voor veel mensen duidelijk een sociale gelegenheid; al met al ongeveer de helft van de bezoekers komt er met familie, vrienden of andere bekenden.

Geslacht en leeftijd respondenten

In figuur 12 staan de geslachtsverhoudingen van de respondenten en van de bevolking van Hilversum weergegeven. Figuur 13 bevat de leeftijden van de respondenten en van de bevolking van Hilversum.

Figuur 12: geslachtsverhoudingen respondenten en Hilversumse bevolking.

Figuur 13: leeftijdsopbouw respondenten en Hilversumse bevolking.

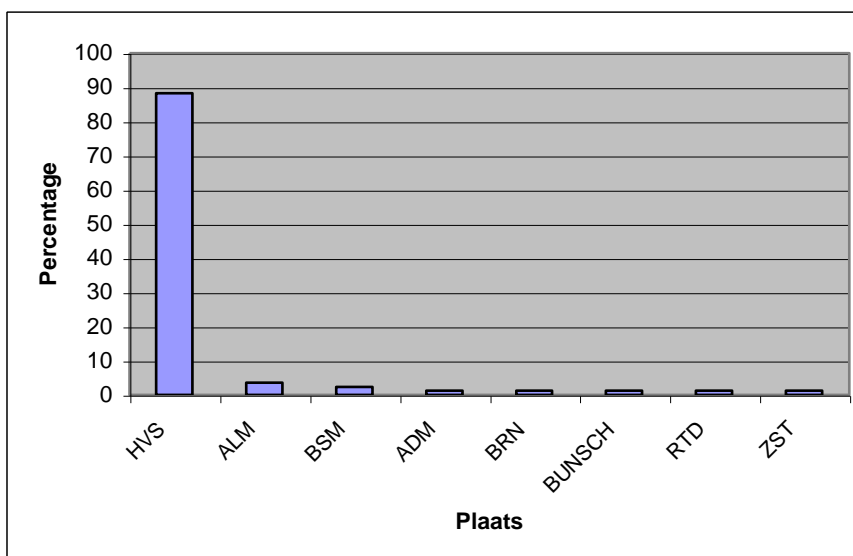
Het is duidelijk dat de bezoekers van Anna's Hoeve wat betreft geslacht en leeftijd geen afspiegeling zijn van de Hilversumse bevolking. Bezoekers zijn vaker man dan vrouw, terwijl de Hilversumse bevolking als geheel een vrouwenoverschot kent. Misschien spelen aspecten van sociale veiligheid een rol, waardoor het voor vrouwen net iets minder aantrekkelijk is om alleen het gebied in te gaan. Ook andere onderzoeken (Segeren en Visschedijk, 1997; Enting en Ziegelaar, 2000) wijzen op een hoger aandeel mannen onder recreanten. Qua leeftijd valt op dat de categorie "middelbare leeftijd" zeer sterk vertegenwoordigd is onder de bezoekers. Ruim 80% van de bezoekers valt in deze categorie. Wanneer deze categorie verder wordt uitgesplitst, blijkt dat de groep "veertigers" (40 – 49) relatief het grootst is. Deze groep is goed voor 36% van het totaal aantal bezoekers in de leeftijdscategorie 20 – 64 jaar. De relatieve oververtegenwoordiging van de categorie 20 – 64 jaar is opvallend als men in aanmerking neemt dat het bezoek van deze mensen zeker niet alleen in het weekend plaats vindt of 's avonds, maar ook op doordeweekse dagen overdag. De acht bezoekers bijvoorbeeld die op maandag zijn ondervraagd vallen allemaal in de groep 20 – 64 jaar, en voor de vijf bezoekers die op dinsdag en de vier bezoekers die op donderdag zijn ondervraagd geldt hetzelfde. Wellicht is Anna's Hoeve een aantrekkelijke vrijetijdsbesteding voor

doordeweeks inactieven zoals werklozen, of mensen die in deeltijd werken. Werklozen zijn in de wijken rondom Anna's Hoeve in relatief ruime mate voorhanden. De werkloosheidspercentages in deze wijken zijn hoger dan gemiddeld in Hilversum (De Jong, 2001). In wijk 1221 (Oude wijk over het spoor) bedraagt het percentage werklozen 5,1%, in wijk 1223 (Maranathakerk en astronomische buurt) 5,5% en in het Riebeeckkwartier 8,0%, terwijl het Hilversumse gemiddelde 4,6% is. De relatieve oververtegenwoordiging van de categorie 20-64 jaar en in het bijzonder de "veertigers" komt ook in andere onderzoeken naar voren. Enting en Ziegelaar (2000) bijvoorbeeld hebben bij bezoekers van het recreatiegebied IJsselmonde vastgesteld dat de categorie 45-65 jaar 7% meer mensen bevat dan de bevolkingspopulatie aldaar.

De categorieën 0-19 jaar en >64 jaar nemen in Anna's Hoeve respectievelijk 4,7% en 11,8% voor hun rekening. De jongste respondent was negen jaar, de oudste 85 jaar. De 4,7% voor de categorie 0-19 jaar is waarschijnlijk lager dan het werkelijke percentage bezoekers in die categorie, daar het goed mogelijk is dat er in de ondervraagde groepen zowel volwassenen als kinderen aanwezig waren. De kinderen werden dan echter niet ondervraagd en dus ook niet in de gegevens opgenomen daar een volwassene in de groep de enquêteur te woord gestaan zal hebben.

Herkomst van de respondenten

Figuur 14 geeft de herkomstplaatsen van de respondenten weer.

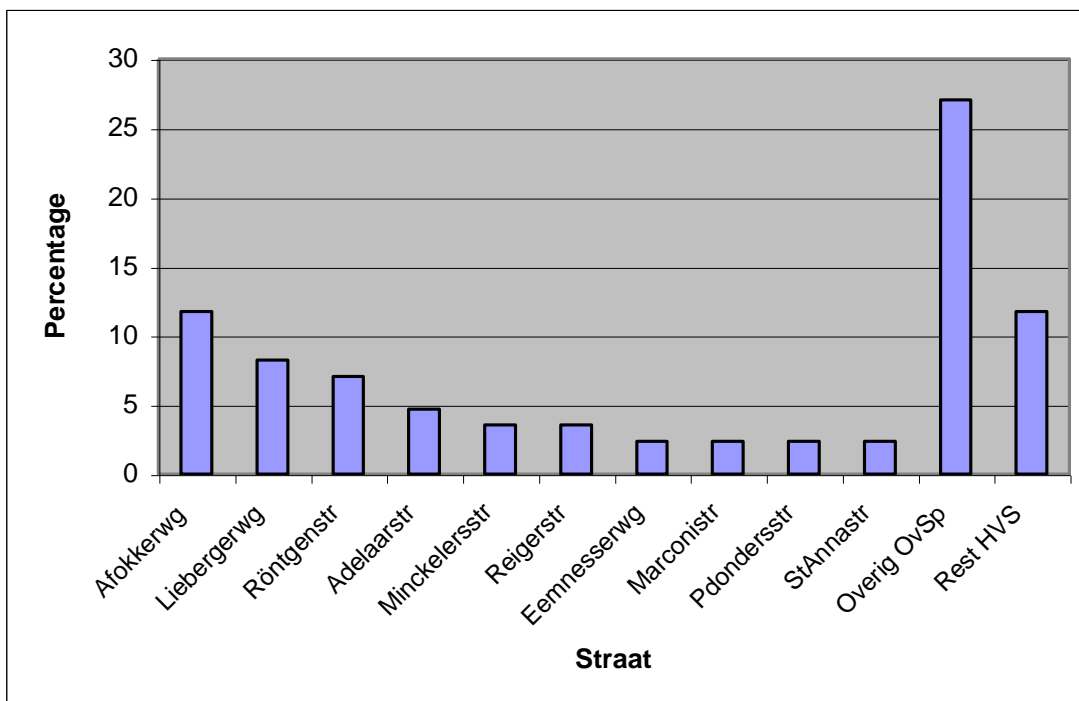
Figuur 14: herkomstplaatsen van de respondenten. HVS = Hilversum, ALM = Almere, BSM = Bussum, ADM = Amsterdam, BRN = Baarn, BUNSCH = Bunschoten, RTD = Rotterdam, ZST = Zeist

Uit figuur 14 blijkt dat met name Hilversummers Anna's Hoeve bezoeken. Bijna 90% van de respondenten komt uit Hilversum. Van de respondenten kwam 3,5% uit de rest van het Gooi, te weten twee mensen uit Bussum en één uit Baarn. Uit Almere kwam eveneens 3,5% van de respondenten. Dit waren mensen die in hun jeugd ter plaatse hadden gewoond en later naar Almere verhuisd zijn. Totaal kwam slechts 5% van de respondenten niet uit het Gooi. Eén respondent kwam uit Rotterdam, dit was tevens de verst weg wonende respondent. Dit betrof iemand die een NS-wandeling maakte.

Figuur 15 geeft voor de respondenten met herkomstplaats Hilversum aan uit welke straat ze komen. Wanneer in detail wordt gekeken naar de herkomst van de respondenten die uit

Hilversum kwamen, dan blijkt dat slechts 10 straten, alle gelegen in de wijken Over 't Spoor, goed zijn voor bijna de helft (48%) van het **totale** aantal respondenten. Vooral de straten in de buurt van Anna's Hoeve (Liebergerweg, A. Fokkerweg, Röntgenstraat, Adelaarstraat) leveren een grote bijdrage. De overige straten in de Oude en Nieuwe wijk over 't Spoor leverden 27% van het totaal aantal respondenten en de rest van Hilversum (ten westen van de spoorlijn Bussum-Hilversum-Utrecht) was goed voor ruim 11% van de respondenten.

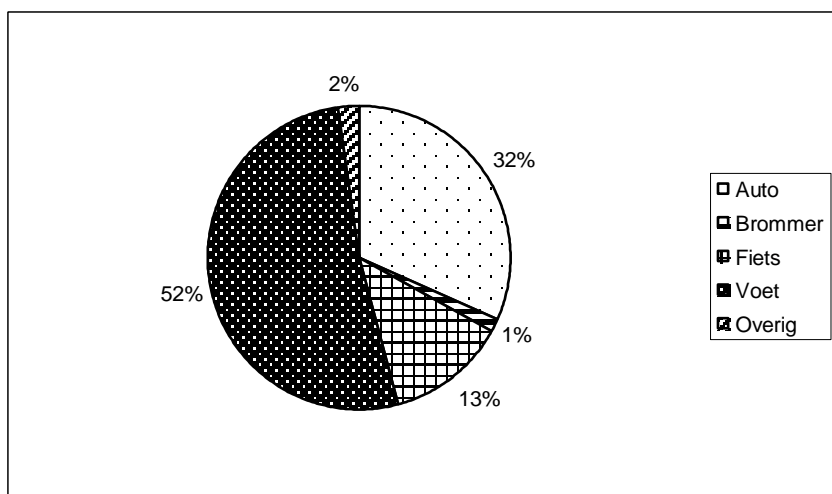
Anna's Hoeve wordt dus vooral bezocht door mensen uit de directe omgeving; zo'n 78% van de respondenten woont binnen een straal van 1,5 km. rond Anna's Hoeve. Hieruit kan geconcludeerd worden dat Anna's Hoeve met name voor de directe omgeving zeer belangrijk is als recreatiegebied.

Figuur 15: herkomststraten van respondenten uit Hilversum als percentages van het totale aantal respondenten. Alle straten met >1 respondent zijn apart weergegeven. De twee meest rechtse kolommen betreffen de overige straten in de Oude en Nieuwe wijk over 't Spoor (PC's 1212/1221/1222/1223) en de straten in de rest van Hilversum (PC's 1211, 1213 t/m 1218).

Vervoermiddel

In figuur 16 staat weergegeven met welk vervoermiddel respondenten naar Anna's hoeve kwamen.

Figuur 16: vervoermiddel waarmee respondenten naar Anna's Hoeve kwamen.

Ruim de helft van de respondenten kwam met de benenwagen naar Anna's Hoeve. Dat is niet verbazingwekkend gezien de eerdere constatering dat een groot deel van de respondenten vlakbij het gebied woont. Desondanks kwam ruim 30% van de respondenten met de auto, hetgeen wel opvallend is gezien de geografische spreiding van de respondenten. De gevonden cijfers zijn ten dele consistent met gegevens van andere auteurs. Het gevonden cijfer van 52% van de respondenten dat te voet komt, is consistent met resultaten van De Boer en Visschedijk (1994). Zij constateerden dat onder bezoekers van stedelijke parken 38 tot 55% (gemiddeld: 48%) te voet kwam. Wiggers (1997) constateerde echter dat naar het Amsterdamse Bos slechts zo'n 7% van de respondenten te voet kwam. Het percentage respondenten dat per auto kwam, ligt precies tussen de percentages uit voornoemde onderzoeken in. Wiggers (1997) vond voor het Amsterdamse Bos 45%, De Boer en Visschedijk (1994) kwamen uit op gemiddeld 22% en Anna's Hoeve scoort 32%. Waarschijnlijk is de geografische positionering van het park ten opzichte van het voornaamste verzorgingsgebied een bepalende factor. Het Amsterdamse Bos ligt bijvoorbeeld buiten de bebouwde kom van Amsterdam en ligt op een afstand van enkele kilometers ten opzichte van de dichtbebouwde buurten in en rond het centrum, die een belangrijk deel vormen van het verzorgingsgebied van het Amsterdamse Bos. Voorts ligt er een snelweg noord van het Amsterdamse Bos, die een barrière vormt voor bezoekers van die kant. De parken zoals onderzocht door De Boer en Visschedijk (1994) bevinden zich verspreid over de steden. Voor Arnhem betrof het bijvoorbeeld Sonsbeek, Presikhaaf en Immerlo, parken die alle drie vrijwel geheel omringd worden door bebouwd gebied en daarmee centraal liggen in hun verzorgingsgebied. Anna's Hoeve neemt qua geografische positionering een middenpositie in: aan de rand van stedelijk gebied, maar, mede gezien de relatief beperkte omvang van Hilversum, toch dichtbij het verzorgingsgebied en geen barrière tussen het recreatiegebied en het verzorgingsgebied. De gevonden modaliteitspercentages voor auto en te voet zijn met deze intermediaire positie in overeenstemming. Ook voor Anna's Hoeve blijkt er, niet geheel verrassend, een relatie te bestaan tussen de vervoerswijze van de respondent en de afstand waar deze vandaan komt. Dit valt op te maken uit de cijfers in tabel 8. Het percentage respondenten dat per auto komt is duidelijk hoger in de klasse die een afstand van meer dan één kilometer moet afleggen naar Anna's Hoeve. Opvallend is dat ook onder de respondenten die één kilometer of minder ver weg wonen nog ruim 22% per auto komt! Voor de percentages in de categorie >1 kilometer geldt overigens wel dat de betrouwbaarheid hiervan discutabel kan zijn vanwege het kleine aantal observaties in deze klasse.

Vervoermiddel	Afstand (km)	
	<=1	>1
Auto	22,6	61,5
Brommer	0	7,7
Voet	59,7	23,1
Fiets	14,5	7,7
Overig	3,2	0
Ntot =	62	13

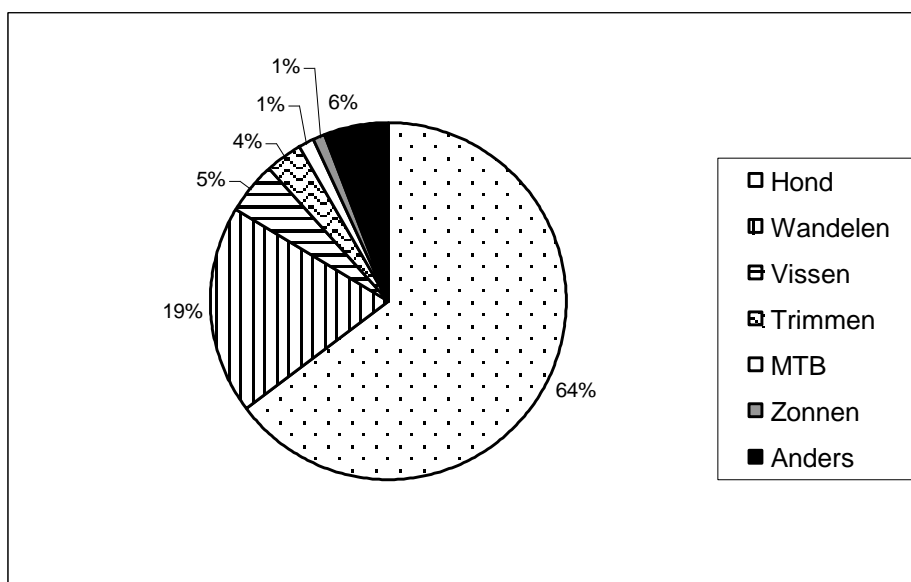
Tabel 8: percentage van de Hilversumse respondenten per categorie vervoersmiddel voor twee afstandsklassen.

Het percentage Hilversumse respondenten dat per fiets komt is met 13% (figuur 16) aan de lage kant. In het onderzoek van Segeren en Visschedijk (1994) kwam naar de onderzochte stadsparken gemiddeld 25% per fiets. Het lage percentage dat per fiets komt is des te meer merkwaardig als men in aanmerking neemt dat Hilversum van een zodanige omvang is dat alle bestemmingen in en rond de stad op fietsbare afstand van elkaar liggen. De maximale doorsnede van de bebouwde kom van Hilversum bedraagt namelijk zo'n vier tot vijf kilometer.

De categorie "overig", tot slot, betrof enkele mensen die per invalidenwagen naar Anna's Hoeve kwamen.

Doel van het bezoek.

In figuur 17 staat weergegeven wat het doel was van het bezoek van de respondenten.

Figuur 17: doel van het bezoek van de respondent aan Anna's Hoeve.

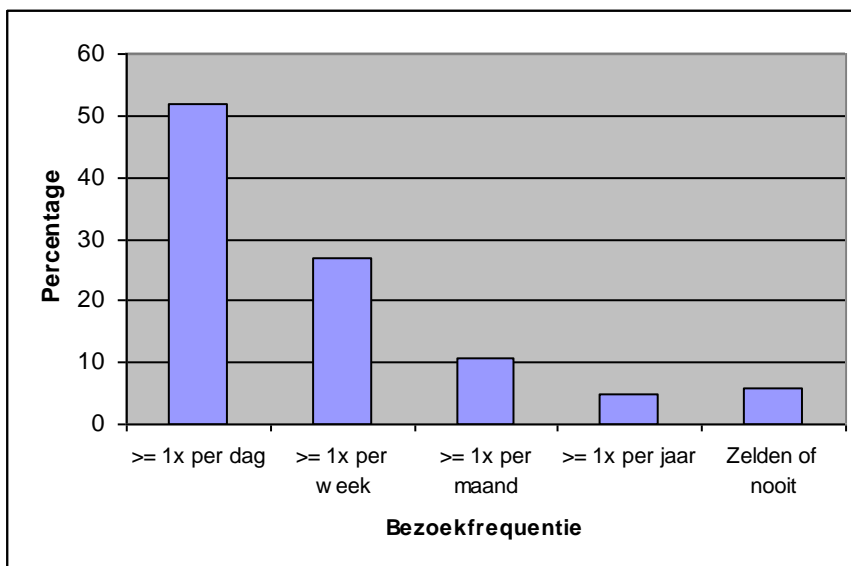
Anna's Hoeve blijkt vooral een hondenuitlaatgebied te zijn. Ruim 60% van de respondenten kwam voor dit doel naar Anna's Hoeve. Overigens gaven meerdere van deze respondenten aan ook voor het wandelen te komen. Het hoge percentage hondenuitlaters is goed verklaarbaar door de ligging vlakbij de bebouwde kom. Waarschijnlijk speelt echter ook mee dat het in steeds meer natuurterreinen in de regio niet meer is toegestaan om honden los te laten lopen. Gebieden waar dit nog wel mag krijgen dan meer hondenbezitters op bezoek, er

treedt als het ware een concentratie-effect op. Op de tweede plaats staat het maken van een wandeling. Anna's Hoeve is niet erg groot qua oppervlakte, maar wel afwisselend en dat draagt er waarschijnlijk mede toe bij dat het er voor veel mensen toch prettig wandelen is. Andere activiteiten die nog enigszins van belang zijn, zijn vissen en trimmen. Vissen werd door vijf procent van de respondenten als doel opgegeven en trimmen door vier procent. Voor trimmers blijkt het gebied een extra dimensie te bezitten in de vorm van de aanwezige heuvels. Meerdere trimmers gaven aan het gebied om die reden extra aantrekkelijk te vinden om te trimmen. Het reliëf was ook voor de enige mountain-biker onder de respondenten de voornaamste reden om Anna's Hoeve te bezoeken. De categorie "anders" leverde ook nog enkele interessante antwoorden op. Zo gaf een respondent op speciaal te komen om de roodwangschildpadden te zien. Door enkele andere respondenten werd dit als nevendoeel van hun bezoek opgegeven. Deze schildpadden lijken hiermee een ware attractie te vormen! Daarnaast waren er in de categorie "anders" twee respondenten die "normaal" kwamen fietsen, één respondent kwam natuurlijke materialen verzamelen voor een schoolopdracht en één respondent kwam om een vriendin kennis te laten maken met Anna's Hoeve. Samengevat kan men concluderen dat Anna's Hoeve ook anno 2003 nog steeds voorziet in veel verschillende recreatieve behoeften.

Wanneer een vergelijking wordt gemaakt met resultaten van andere onderzoeken dan wijkt met name het percentage respondenten dat komt om de hond uit te laten sterk af. Wiggers (1997) geeft voor het Amsterdamse Bos een percentage van 10% hondenuitlaters. De Boer en Visschedijk (1994) geven voor de door hun onderzochte stadsparken een percentage van 16% hondenuitlaters op en Visschedijk (1987) vermeldt voor een aantal verschillende bossen in Nederland percentages hondenuitlaters variërend van zeven tot 45%. Al deze getallen zijn beduidend lager dan het voor Anna's Hoeve gevonden percentage van 64%. Deze discrepantie is een extra aanwijzing voor het daadwerkelijk bestaan van een concentratie-effect.

Bezoekfrequentie respondent

In figuur 18 staat weergegeven hoe vaak de respondenten Anna's Hoeve bezoeken.

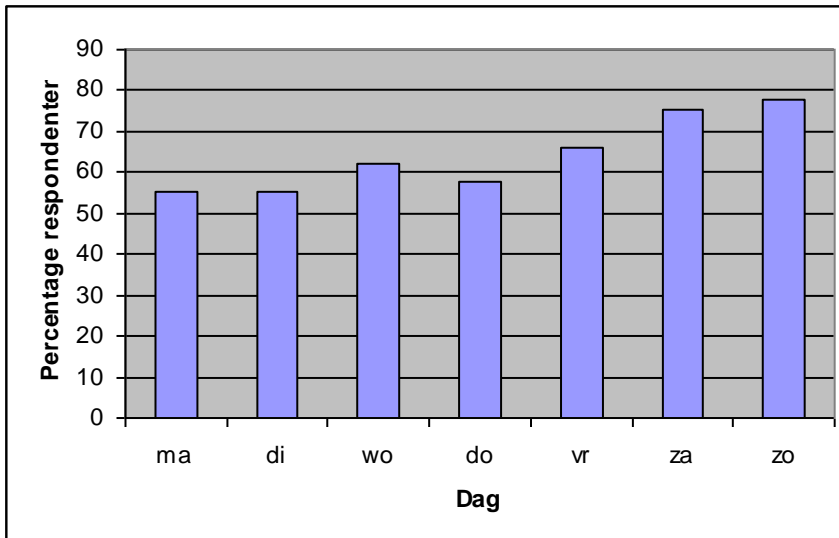

Figuur 18: bezoekfrequentie van de respondenten betreffende bezoek aan Anna's Hoeve.

De verdeling is een min of meer asymptotisch afnemende verdeling met een groot gedeelte van de respondenten (ruim 50%) dat één of meer keren per dag komt en daarna steeds kleinere percentages naarmate de frequentie van het bezoek afneemt. Slechts 5% bezoekt het gebied één of meerdere keren per jaar en 6% komt er zelden of nooit. Dit zijn vaak mensen die niet uit Hilversum komen; één kwam uit Rotterdam, één uit Almere, één uit Bussum en één uit Hilversum. De mensen die aangeven één of meer keren per dag te komen, komen daarentegen op één (Bussum) na allemaal uit Hilversum en wonen grotendeels ook nog op minder dan 1,5 kilometer afstand. Hieruit blijkt opnieuw de belangrijke recreatieve functie die Anna's Hoeve heeft voor de directe omgeving, en dan met name voor de dagelijkse recreatie. De bezoekfrequentie van Anna's Hoeve is aan de hoge kant in vergelijking met andere onderzoeken. Het Amsterdamse Bos wordt volgens Wiggers (1997) door 4% van de respondenten 1–6 keer per week bezocht. Dit percentage is echter bepaald door middel van een omgevingssteekproef (steekproef onder omwonenden van een gebied). Segeren en Visschedijk (1997) maten voor een aantal verschillende bossen in Brabant percentages van 5–34% van de respondenten die 2 of meer keren per week een bos bezochten. Deze cijfers waren verkregen door het enquêteren van bezoekers in de bossen. De Boer en Visschedijk (1994) stelden op basis van een omgevingssteekproef vast dat groengebieden buiten de stad doch binnen een afstand van 5 kilometer van de stad door 7% van de respondenten meer dan twee keer per week werden bezocht. De frequentieverdeling die uit dat onderzoek bleek is precies tegengesteld aan die voor Anna's Hoeve; hoge bezoekfrequenties kennen lage percentages respondenten, en des te lager de bezoekfrequentie des te hoger het percentage respondenten. Visschedijk (1987) heeft met behulp van enquêtes onder bezoekers voor een aantal bossen vastgesteld dat respondenten er gemiddeld 45-208 keren per jaar komen. Voor Anna's Hoeve bedraagt het gemiddelde aantal bezoeken per bezoeker per jaar *minimaal* 204, hetgeen vergelijkbaar is met het hoogste cijfer uit de studie van Visschedijk (1987). Dit betrof een bos dat vlakbij de bebouwde kom van Doetinchem ligt. De bezoekfrequenties van respondenten uit een bezoekerspopulatie blijken vrijwel altijd hoger te zijn dan de bezoekfrequenties van respondenten uit een omgevingssteekproef. Hiermee is aangetoond dat bij een steekproef onder bezoekers “veelbezoekers” inderdaad oververtegenwoordigd zijn. Voor Anna's Hoeve blijkt dit ook duidelijk wanneer bezoekaantallen op basis van respondentantwoorden worden vergeleken met bezoekaantallen op basis van de telgegevens. Uit de antwoorden blijkt een gemiddelde bezoekfrequentie van minimaal 204 bezoeken per jaar. Vermenigvuldigd met het aantal respondenten levert dit 17.340 bezoeken per jaar op (24,9% van het totaal aantal bezoeken) voor een groep van 85 mensen die zo'n 0,6% van de populatie vormen. Hieruit blijkt dat veelbezoekers sterk oververtegenwoordigd zijn in de steekproef, hetgeen echter niet bijzonder is voor dit type onderzoek. Tevens kan geconcludeerd worden dat er een kleine groep is die het gebied zeer frequent bezoekt en een veel grotere groep die het gebied met een lagere frequentie bezoekt.

Bezoekdagen

In figuur 19 staat weergegeven welk percentage van de respondenten Anna's Hoeve bezoekt op de verschillende dagen van de week.

Figuur 19: percentage van de respondenten dat Anna's Hoeve bezoekt op de verschillende dagen van de week.

Er is een duidelijk verloop zichtbaar door de week heen, waarbij het percentage toeneemt richting het einde van de week en culmineert op de zondag. Maandag en dinsdag blijken de minst aantrekkelijke dagen te zijn; zo'n 55% van de respondenten bezoekt het gebied op die dagen. Op de zondag is dit ruim 77%. Het verloop is in lijn met resultaten van andere onderzoeken. Moons et al. (2000) bijvoorbeeld hebben voor bossen in België bepaald dat de bezoekersaantallen op maandag het geringst zijn en in de loop van de week stijgen, om eveneens op zondag te culmineren. Wat wel opvalt is, dat de verschillen tussen de dagen voor Anna's Hoeve niet erg groot zijn. Afgaand op de antwoorden van de respondenten zouden er verschillen van maximaal zo'n 22% in bezoekersaantallen mogen optreden binnen een week. Wanneer we dit resultaat vergelijken met de op basis van de tellingen berekende bezoekfrequenties in figuur 7 (die dan in principe gelijksoortige verhoudingen zouden moeten opleveren als de getallen gebaseerd op de opgave van de respondenten) dan blijkt dat de patronen slecht aan elkaar gecorreleerd zijn. Het weekverloop op basis van de tellingen laat sterke schommelingen zien met pieken op maandag, woensdag, vrijdag en zondag, terwijl het verloop op basis van de antwoorden van de respondenten veel geleidelijker is. De vraag is nu hoe dit verschil wordt veroorzaakt. De volgende oorzaken zijn denkbaar:

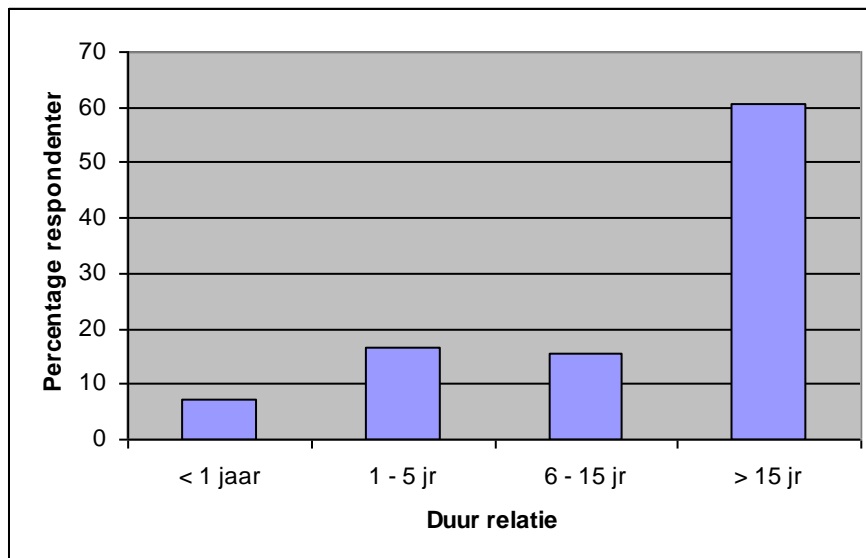
- 1-Het resultaat van de tellingen is vertekend door een te grote toevallige variatie ("random variatie" uit §3.3) als gevolg van een beperkt aantal observaties (zie fig. 4).
- 2-Antwoorden van respondenten zijn niet in lijn met hun werkelijke gedrag.
- 3-De antwoorden van de respondentengroep zijn niet representatief voor de totale groep mensen die geteld is.

Voor wat betreft oorzaak 1 kan worden geconcludeerd dat het aantal observaties sterk verschilt van dag tot dag in de week, en op sommige dagen erg laag is. Dit betekent dat voor die dagen de random variatie niet voldoende gedekt is en uitschieters grote invloed kunnen hebben op het resultaat.

Van oorzaken 2 en 3 is niet goed bekend in hoeverre die van toepassing zouden kunnen zijn. Het feit dat de op basis van de antwoorden van de respondenten bepaalde frequentieverdeling beter overeenkomt met wat uit literatuur bekend is doet vermoeden dat deze twee oorzaken waarschijnlijk geen rol spelen.

Duur van de relatie met Anna's Hoeve

In figuur 20 staat weergegeven hoe lang de respondenten al in Anna's Hoeve komen.

Figuur 20: duur van de relatie van respondenten met Anna's Hoeve

Ruim 60% van de respondenten komt al meer dan 15 jaar in het gebied. Hiermee heeft Anna's Hoeve een grote bezoekerspopulatie die zeer trouw is aan het gebied. Dit is geen vreemd gegeven, want ook uit ander onderzoek blijkt, dat mensen vaak trouw zijn aan gebieden waar ze komen. Voor een aantal bossen in Nederland is door Visschedijk (1987) vastgesteld dat 27 tot 61% van de respondenten 11 jaar of langer in het bewuste bos kwam. Voor Anna's Hoeve ligt dit percentage waarschijnlijk nog iets boven de 61%. Het aantal "nieuwkomers", mensen die korter dan één jaar in Anna's Hoeve komen, bedraagt zo'n 7%. Ook dit percentage is consistent met het onderzoek van Visschedijk (1987). Dat onderzoek vermeldt percentages nieuwkomers (hier wel iets anders gedefinieerd, namelijk "heeft het gebied niet eerder bezocht") van 5 – 10%.

Een relatie met Anna's Hoeve van meer dan 15 jaar is niet alleen aan ouderen voorbehouden. Er zijn meerdere respondenten van tussen de 20 en 30 jaar die aangeven meer dan 15 jaar in het gebied te komen. Evenmin zijn het alleen jongeren die het gebied net ontdekken. Er waren drie respondenten tussen de 30 en 40 en één van 59 jaar die Anna's Hoeve minder dan een jaar geleden "ontdekt hebben".

Geconcludeerd kan worden dat Anna's Hoeve bepaald niet alleen gebruikt wordt door een generatie van ouderen die op wat voor wijze dan ook misschien nog een band had met het gebied. Ook heden ten dage is er nog steeds een gestage stroom van jongere en oudere mensen die het gebied (her)ontdekken, het gaan gebruiken en gaan waarderen.

4.3 Resultaten open vragen

Deze paragraaf behandelt de antwoorden op de open vragen. Om de omgang met deze resultaten te vereenvoudigen zijn de resultaten van de vragen 10, 11, 12 en 13 verwerkt met een *synoniemenanalyse*. De synoniemenanalyse is per vraag uitgevoerd en werkte als volgt: als eerste stap zijn alle antwoorden doorgenomen en is gekeken naar overeenkomsten tussen antwoorden in de vorm van synoniemen. Waar antwoorden werden gevonden die als synoniem van elkaar te beschouwen waren, zijn deze synoniemen geclusterd en is ieder

cluster gekarakteriseerd door één of meerdere trefwoorden. Antwoorden die één keer voorkwamen en niet als synoniem van een ander antwoord te beschouwen waren, zijn buiten beschouwing gelaten. Hierna zijn de antwoorden opnieuw geanalyseerd en zijn de individuele antwoorden toegewezen aan de verschillende trefwoorden, met behulp van de eerder opgestelde relaties tussen synoniemen en trefwoorden. Op deze wijze kon voor elk(e) trefwoord(combinatie) een score worden berekend.

Wat spreekt mensen aan in het gebied Anna's Hoeve

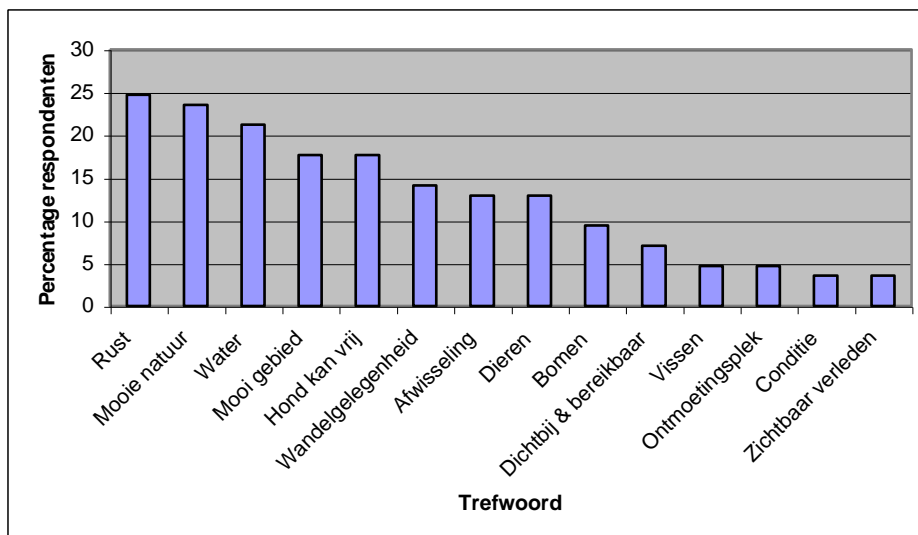
Vraag 10 informeerde naar de eigenschappen van het gebied Anna's Hoeve die door de recreanten positief worden gewaardeerd.

De trefwoorden en de bijbehorende synoniemenclusters staan weergegeven in tabel 9.

<i>Trefwoord</i>	<i>Synoniemen</i>
Mooi gebied	Mooi, mooi gebied, alles mooi, ziet er mooi uit, schoonheid, schitterend
(Mooie) natuur	Mooie natuur, groene natuur, natuur, één met de natuur
Rust	Rust, rustig, stilte, ontspanning
Water	Water, vijvers, waterpartijen, bruggen
Afwisseling	Afwisseling, X en Y, variatie
Dieren	Slangen, vogels, schildpadden, dieren, karpers
Bomen	Bomen, bos
Hond kan vrij	Hond los, probleemloos uitlaten, zwemmen, rennen
Dichtbij, goed bereikbaar	Vlakbij, dichtbij, in de buurt, makkelijk p. fiets bereikbaar
Wandelgelegenheid	Wandelen, lopen, wandelgelegenheid
Vissen	Vissen
Conditie	Trimmen, conditietraining
Ontmoetingsplek	Anderen tegenkomen, ontmoetingsplek
Zichtbaar verleden	Nostalgie, gebied zien opkomen,..

Tabel 9: trefwoorden en synoniemenclusters voor vraag 10.

De in tabel 9 genoemde 14 trefwoorden dekken de antwoorden van 93% van de respondenten. De percentages respondenten per trefwoord staan weergegeven in figuur 21.

Figuur 21: percentages respondentent per trefwoord voor vraag 10.

Het trefwoord dat het hoogst scoort is “rust”. Bijna een kwart van de respondentent vindt Anna's Hoeve een plek waar je tot rust kan komen, waar het rustig is of zelfs waar het stil is. Sommigen geven aan even in een andere wereld binnen te treden in verhouding tot het kennelijk drukke Hilversum. Dit gegeven lijkt vreemd wanneer men in aanmerking neemt dat Anna's Hoeve aan de zuidkant wordt begrensd door een spoorlijn en aan de oostkant door de snelweg A27. Slechts enkele respondentent geven aan hier last van te hebben. Vermoedelijk zijn de bezoekers hieraan gewend geraakt in de loop der tijden en worden deze bronnen van verstoring anders ervaren dan de zichtbare aanwezigheid van verkeer en mensen in de directe omgeving. Ook de grote hoeveelheid bezoeken die Anna's Hoeve te verwerken krijgt, lijkt in tegenspraak met het ervaren van “rust” in het gebied. Waarschijnlijk spelen hier drie zaken een rol. Ten eerste is de dichtheid van mensen en menselijke objecten vrijwel altijd lager dan in de aangrenzende, dicht bebouwde, delen van Hilversum, waardoor een relatieve rust wordt ervaren. Ten tweede kent het landschap van Anna's Hoeve nogal wat coulissen in de vorm van bomenrijen, stukken bos, struiken en heuvels. Dit zorgt ervoor dat de visuele waarneembaarheid van mede-recreantent bemoeilijkt wordt, hetgeen een illusie van rust oproept. Ten derde zijn mensen als ze recreëren weg uit de thuissituatie en in een andere omgeving, en zijn daarmee even hun dagelijkse beslommeringen kwijt hetgeen een gevoel van rust kan geven.

Het één na hoogst scorende trefwoord is “mooie natuur”. Ondanks dat een groot deel van Anna's Hoeve oorspronkelijk als park is aangelegd, ziet ruim 23% van de respondentent het als “mooie natuur”. Het groene karakter van het gebied wordt zeer gewaardeerd en een enkeling geeft zelfs aan zich in Anna's Hoeve “één met de natuur” te voelen. Voor deze hoge score is waarschijnlijk mede de afwisseling die binnen het gebied wordt ervaren verantwoordelijk. Ruim 12% van de respondentent geeft aan het gebied als afwisselend te beschouwen, waarbij vooral wordt bedoeld op de afwisseling van water en land, de doorkijkjes die op veel plaatsen te vinden zijn en de heuvels die het gebied in de ogen van een aantal respondentent een extra dimensie verlenen. Andere elementent die voor veel respondentent wat toevoegen zijn de aanwezigheid van bos en ook solitaire bomen. Naast deze algemene gebiedskenmerken werd door een groot gedeelte van de respondentent ook één of meerdere praktische aspectent van Anna's Hoeve aangegeven die worden gewaardeerd. Het hoogst scoorde hierbij trefwoord “de hond kan vrij”, wat zo'n 18% van de respondentent aansprak. Daarnaast worden de korte afstand tot het gebied en de goede bereikbaarheid gewaardeerd (zo'n 7%). Een opvallend trefwoord in de lagere regionen is

“ontmoetingsplaats”; meerdere respondenten (een kleine 5%) gaven aan dat ze het gezellig vinden in Anna’s Hoeve, of dat ze er “altijd aardige mensen ontmoeten”.

Wat zijn de mooiste plekken in Anna’s Hoeve

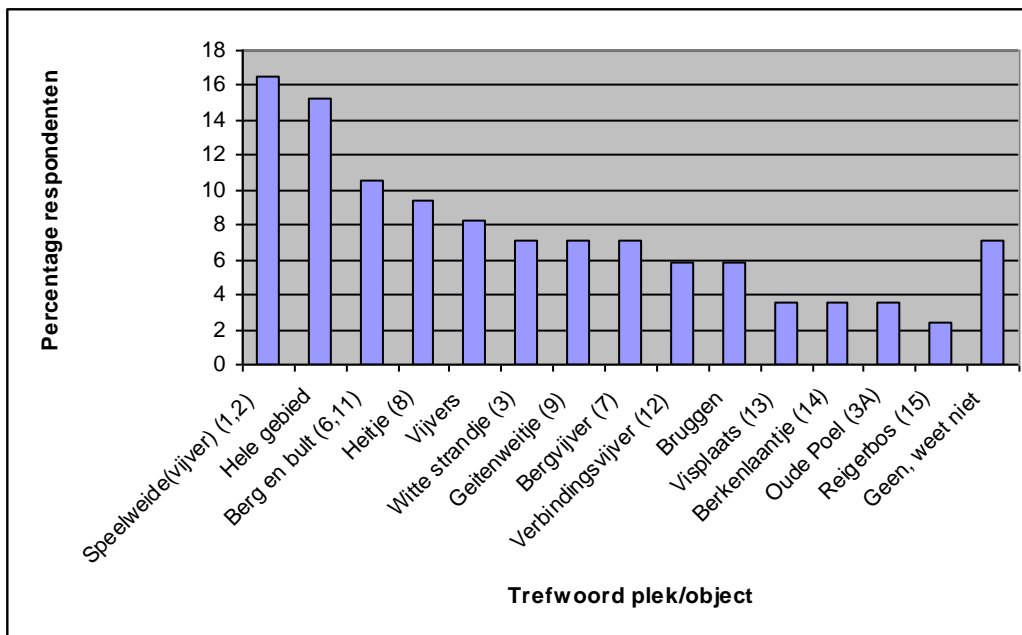
Bij vraag 11 werd mensen verzocht aan te geven welke geografische plaats of welk object in Anna’s Hoeve ze het mooiste vinden.

De trefwoorden en bijbehorende synoniemenclusters staan weergegeven in tabel 10.

<i>Trefwoord</i>	<i>Synoniemen</i>
Hele gebied	Hele gebied, alles
Reigerbos	Reigerbos
Verbindingsvijver	Verbindingsvijver, oevers van....., verbindingsvijver tussen...,
Witte strandje	Witte strandje, witte strandje + vijver, 2 ^e vijver met witte strandje
Speelweide(vijver)	Speelweide, speelweidevijver, treurwilg bij
Visplaats	Visplaats
Berkenlaantje	Berkenlaantje
Geitenweitje	Geitenweitje, nieuwe poel, oosten van Anna’s Hoeve
Vijvers	Vijvers, vijver, waterpartijen, het water
Bergvijver	Bergvijver, bergvijvers, brug bij bergvijver, inham bergvijver
Heitje	Heitje, heide (met dode boom), oosten van Anna’s Hoeve
Bruggen	Brug, bruggen, bruggetje(s), brug(gen) bij....
Berg en bult	Berg, bult van Dudok
Oude poel	Oude poel
Geen, weet niet	Geen, weet niet, geen voorkeur, niet ingevuld

Tabel 10: trefwoorden en synoniemenclusters voor vraag 11.

De in tabel 10 genoemde 15 trefwoorden dekken de antwoorden van 91% van de respondenten. De percentages respondenten per trefwoord staan weergegeven in figuur 22. In figuur 23 staan de verschillende plekken weergegeven op een kaartje. In figuur 22 is te zien dat de meningen op dit vlak diverser zijn dan bij vraag 10. Er waren meer trefwoorden nodig om een even hoog percentage van de respondenten te dekken en de scores per trefwoord zijn lager. Toch zijn er binnen het gebied wel een paar plekken te duiden die mensen aanspreken. Met name de vijvers spreken aan. Veel respondenten noemen een specifieke vijver als mooiste plek, waarbij de Speelweidevijver het hoogste scoort. Daarnaast worden de Verbindingsvijver en de Bergvijver regelmatig genoemd. Deze drie vijvers tezamen zijn goed voor ongeveer 29% van de respondenten. Daarnaast is er nog ruim 8% dat aangeeft de vijvers het mooiste plekje te vinden zonder dat ze daarbij een specifieke vijver aanduiden. Het is merkwaardig te moeten constateren dat respondenten die in de ene vraag aangeven de “mooie natuur” zo aansprekend te vinden, in een volgende vraag vooral gegraven vijvers opgeven als mooiste plek! Het enige natuurlijke water in Anna’s Hoeve, de “Oude Poel”, wordt door nog geen 4% van de respondenten als mooiste plek opgegeven.

Figuur 22: percentages respondentent per trefwoord voor vraag 11. De nummers corresponderen met de nummers op het kaartje van figuur 23.

Plekken die verder hoog worden gewaardeerd zijn de berg en de Bult van Dudok. Dit correspondeert goed met de signalering bij vraag 10 dat het reliëf in Anna's Hoeve voor veel mensen een aansprekend element is. Ook het "Heitje" en het "Geitenweitje" werden meerdere keren als mooiste plek genoemd. Bij het Geitenweitje werd de nieuwe poel (een poel die enkele jaren geleden door het Goois Natuurreservaat is aangelegd) enkele keren apart genoemd.

Historische binding van bezoekers met Anna's Hoeve

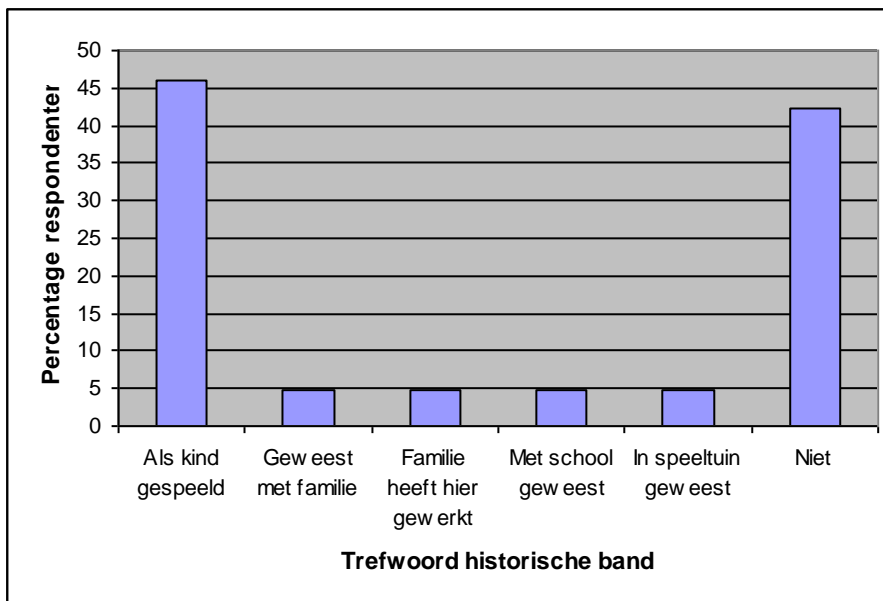
Vraag 12 had als doel te achterhalen in hoeverre er bij bezoekers van Anna's Hoeve sprake was van een historische binding met het gebied. De verwachting was, dat dit voor het merendeel van de bezoekers zou gelden.

De trefwoorden en bijbehorende synoniemenclusters voor deze vraag staan weergegeven in tabel 11.

Trefwoord	Synoniemen
Niet	Niet, nee
Als kind gespeeld	Als kind gespeeld, geschaatst, gesleed, gezwommen, dieren gevangen, kom er vanaf jeugd
Geweest met familie	Geweest met ouders, gewandeld met ouders/grootouders
Familie heeft hier gewerkt heeft helpen graven/bruggen bouwen
Met school geweest	Met kleuterschool hier gespeeld, gespeeld met school
In speeltuin geweest	In speeltuin geweest, gespeeld in speeltuin

Tabel 11: trefwoorden en synoniemenclusters voor vraag 12.

De scores op de verschillende trefwoorden staan weergegeven in figuur 24. De geconstrueerde indeling dekt de antwoorden van 95% van de respondenten.

Figuur 24: percentages respondenten per trefwoord voor vraag 12.

Uit figuur 24 blijkt dat zo'n 57% van de respondenten op de een of andere wijze een historische binding heeft met Anna's Hoeve. De veronderstelling dat het grootste deel van de bezoekers een historische binding heeft met het gebied, klopt dus. Verreweg het grootste deel van de respondenten dat aangeeft een historische binding te hebben, heeft in zijn/haar jeugd in Anna's Hoeve gespeeld. Met name "spelen" in algemene zin werd veel genoemd. Specifieke activiteiten die veel werden genoemd zijn schaatsen en sleeën. Daarnaast werden nog genoemd spelen in de speeltuin, het vangen van dieren (bijvoorbeeld kikkers), zwemmen en het uitlaten van de hond. Van de respondenten geeft 5% aan een historische binding met Anna's Hoeve te hebben alleen dankzij de speeltuin. Eenzelfde percentage heeft het gebied vroeger in schoolverband bezocht. Een veel kleiner percentage dan verwacht (eveneens 5%) geeft aan een historische band te hebben doordat familie er heeft gewerkt. Hier werd een hoger percentage verwacht omdat de inrichting van Anna's Hoeve in de jaren dertig van de 20^e eeuw een groot project is geweest waaraan veel Hilversummers hebben meegewerkt. De respondenten in deze antwoordcategorie gaven aan dat hun vader of opa had helpen graven of bruggen bouwen.

Het al dan niet hebben van een historische binding met het gebied blijkt niet specifiek gebonden te zijn aan een hoge leeftijd van de respondent. Er blijken zowel oudere mensen te zijn (tot in de zestig) die aangeven geen historische band te hebben als jongere mensen (in de twintig) die aangeven wel een historische band te hebben. Het hoge percentage mensen dat aangeeft een historische binding te hebben geeft aan dat Anna's Hoeve blijktbaar voor alle leeftijdscategorieën een prettig gebied is. Voorts lijkt het ook zo te zijn, de woonplaatsen van de respondenten in aanmerking nemende, dat een groot deel van de bezoekerspopulatie van Anna's Hoeve voor wat betreft woonplek zeer honkvast is. Dat wil zeggen, deze mensen groeien op in de wijk Over 't Spoor en blijven daar ook de rest van hun leven wonen. Het bij deze vraag gevonden percentage mensen met een historische binding blijkt consistent te zijn met de duur van de relatie die mensen aangeven met het gebied te hebben. Zo'n 60% van de respondenten (figuur 19) gaf aan meer dan 15 jaar in Anna's Hoeve te komen, hetgeen vrijwel overeenkomt met de 57% die aangeeft een historische binding te hebben.

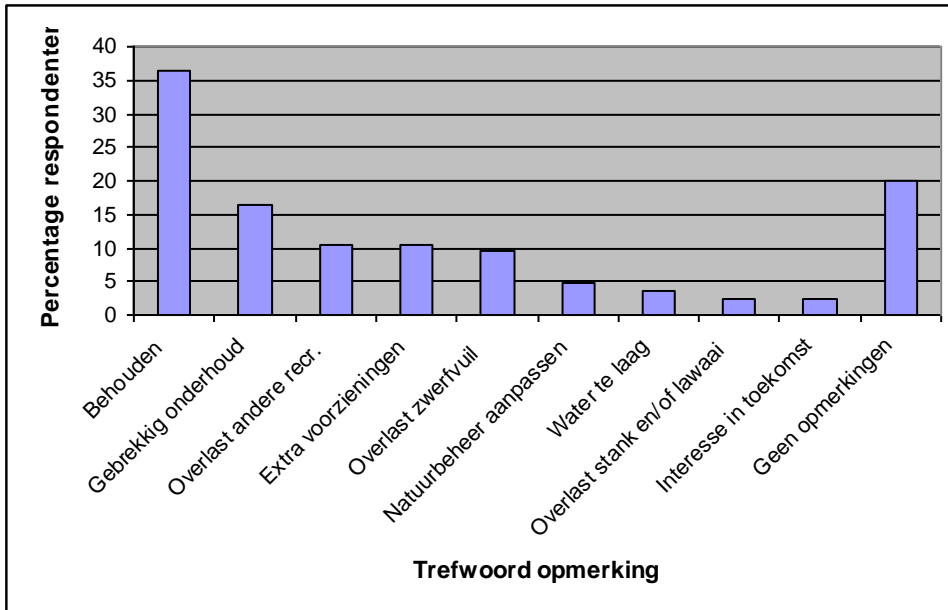
Wat de respondenten verder nog op het hart hadden

Als laatste werd gevraagd (vraag 13) of de respondent nog opmerkingen of bijzonderheden te melden had. Het merendeel van de respondenten (80%) maakte van deze mogelijkheid gebruik. De opmerkingen bleken in iets mindere mate te clusteren dan de antwoorden van de overige vragen. De antwoorden zijn geclusterd tot negen trefwoorden die de antwoorden van 88% van de respondenten omvatten. De overige opmerkingen hadden een zo diverse inhoud dat deze niet te clusteren vielen (voorbeelden: een respondent geeft aan een schildpad te hebben gezien; een andere respondent geeft aan er op de fiets doorheen te komen op weg naar zijn/haar werk). De trefwoorden en bijbehorende synoniemenclusters staan weergegeven in tabel 12.

<i>Trefwoord</i>	<i>Synoniemen</i>
Behouden	Behouden blijven, moet (zo) blijven, moet recreatiegebied blijven, zonde als het verdwijnt, niet opgeven
Overlast door zwerfafval	Vies door glas/afval, veel vuil/blikjes, moet opgeruimd worden, zwerfvuil, achtergelaten zaken, rommelig, vervuiling
Overlast andere recreanten	Overlast van ...,lastig, randfiguren, mensen vervuilen
Overlast door stank of verkeer	Stank RWZI, weg verleggen
Gebrekkig onderhoud	Bruggen slecht, paden te smal, vaker maaien, lage takken van bomen, brandnetels aanpakken, paden effenen, vervuiling opruimen, vijvers schoonmaken
Extra voorzieningen nodig	Afdakje, hek bij spoor, extra prullenbakken, meer bankjes, paden effenen, uitspanning speelplek voor kinderen, kindvriendelijker maken
Water te laag	Water te laag, te droog
Natuurbeheer aanpassen	Bomen opruimen, bomen vaker laten liggen, bomen omtrekken, meer aandacht besteden aan natuurwaarde
Interesse in toekomst	Wanneer gaat men saneren en/of bouwen?

Tabel 12: trefwoorden en synoniemenclusters voor vraag 13.

De scores op deze trefwoorden staan weergegeven in figuur 25. Verreweg het grootste deel van de opmerkingen had betrekking op het behouden van het gebied. Ruim 35% van de respondenten gaf aan het belangrijk te vinden dat Anna's Hoeve behouden blijft als natuur- en recreatiegebied. Veel respondenten gaven aan het jammer te vinden als er gebouwd zou worden. Dit valt goed te verklaren uit de lange relatie die veel respondenten hebben met het gebied, de prettige ervaringen die ze er in hun jeugd hebben beleefd en de behoefte aan stilte, natuurbeleving en hondenuitlaatplek waar het gebied nu in voorziet. Het hoge percentage respondenten dat aangeeft het gebied te willen behouden staat in schril contrast met het lage percentage dat expliciet aangeeft interesse te hebben in de toekomst van Anna's Hoeve. Slechts twee respondenten gaven aan benieuwd te zijn naar de ontwikkelingen omtrent woningbouw en de zuiveringsinstallatie en/of sanering. Met enige voorzichtigheid kan geconcludeerd worden dat mensen deze ontwikkelingen uitsluitend als een bedreiging zien zonder zich er verder in te verdiepen of die ontwikkelingen daadwerkelijk het gebied aantasten en misschien zelfs interessante kansen inhouden.

Figuur 25: percentages respondenten per trefwoord voor vraag 13.

De tweede plaats in de rangorde is voor opmerkingen die het onderhoud betreffen. Respondenten geven aan last te hebben van te smalle en oneffen paden, verrotte delen van bruggen, brandnetels, te hoge vegetatie, te laag hangende takken en vuil in de vijvers. Wat daarnaast veel respondenten ergerde, was de overlast door zwerfvuil. Men ergert zich aan flesjes, blikjes, enzovoort die door andere recreanten worden achtergelaten. In samenhang hiermee ervaart ruim 10% van de recreanten overlast van andere recreanten. Deze overlast wordt voor een groot deel veroorzaakt door de vervuiling die sommige recreanten achterlaten (met name vissers op de visplaats die vistuig en dergelijke achterlaten werden hier enkele keren genoemd), daarnaast ervaart een enkeling ook overlast door mountain-bikers die met name in het weekend de paden onveilig maken. Overigens is het percentage van 10% dat zich ergert aan andere recreanten betrekkelijk laag wanneer men de populariteit van het gebied en de daaruit voortvloeiende hoge gebruiksintensiteit in aanmerking neemt. Kennelijk is het grootste deel van de recreanten prima in staat om in vrede met elkaar samen te leven en te recreëren. In navolging van de problemen die respondenten ervaren is er zo'n 10% van de respondenten dat aanvullende voorzieningen wenst. Vooral extra prullenbakken en bankjes worden meerdere keren genoemd. Zaken die één of enkele keren worden genoemd zijn het effenen van de paden, het aanbrengen van een hek langs de spoorbaan, het aanbrengen van een afdak tegen de regen (respondent heeft niet aangegeven waar dit zou moeten komen) en het "kindvriendelijker" maken van Anna's Hoeve door het aanleggen van een speelplaatsje of iets dergelijks. Veel respondenten zouden graag zien dat er wat vaker wordt schoongemaakt. Zaken die een kleiner deel van de respondenten interesseren zijn het natuurbeheer en het waterbeheer. Twee respondenten gaven aan dat er in de productiebossen meer bomen omgetrokken zouden moeten worden om de natuurwaarde te verhogen. Eén respondent gaf juist aan dat er meer bomen opgeruimd moesten worden. Enkele respondenten gaven aan zich zorgen te maken over het bijzonder lage waterpeil in de vijvers. Dit was echter goed verklaarbaar met de extreme droogte die tijdens de onderzoeksperiode heerste. De weken vanaf begin juli tot de tweede helft van augustus 2003 hebben in Hilversum minder dan 10 millimeter regen opgeleverd (eigen waarneming), hetgeen uitzonderlijk is.

4.4 Synthese

Deze paragraaf geeft een samenvatting van de in de paragrafen 4.1, 4.2 en 4.3 gepresenteerde resultaten.

Anna's Hoeve is een populair recreatiegebied. Per jaar worden er een kleine 70.000 bezoeken gebracht door een bezoekerspopulatie van een kleine 15.000 mensen. Deze mensen wonen voor het merendeel in de wijk Over't Spoor in het oosten van Hilversum. Ze komen meestal al zeer lang in het gebied, een groot deel al meer dan 15 jaar. Vroeger kwamen ze er vooral om te spelen, op wat hogere leeftijd zijn het uitlaten van de hond en het maken van wandelingen de populairste bezigheden. In mindere mate doet men aan andere sporten als vissen, trimmen en mountain-biken. De meeste bezoekers komen alleen of in klein gezelschap. De ligging van Anna's Hoeve vlakbij de bebouwde kom zorgt ervoor dat er de hele week door bezoekers komen. Bezoekersaantallen op doordeweekse dagen en weekeinddagen verschillen slechts in geringe mate en ook binnen de dag zelf is er minder variatie dan verwacht werd. De resultaten gaven aan dat de bezoekfrequentie 's avonds het hoogst is, maar dit resultaat is vermoedelijk niet betrouwbaar. Omdat het gebied zo dichtbij ligt, komen de meeste mensen te voet. De nabije ligging wordt ook als een voordeel van het gebied gezien. Andere aspecten die men van het gebied waardeert zijn de natuurlijkheid, de afwisseling tussen land en water en de rust die men er ervaart. Visueel genieten doen de bezoekers vooral bij de vijvers, rond de heuvels en in mindere mate in het oostelijk deel van Anna's Hoeve. Veel bezoekers maken zich zorgen om het gebied. Men verlangt dat het gebied in de huidige staat voor de toekomst behouden blijft, en veel mensen zouden graag zien dat het er beter schoongehouden wordt en dat er extra voorzieningen komen.

5 Discussie

In de discussie worden de volgende zaken besproken:

- 1-Sterke en zwakke punten van de gebruikte methode
- 2-Juistheid van de veronderstellingen
- 3-Een nadere beschouwing van de representativiteit van de resultaten
- 4-De invloeden van recreatie op Anna's Hoeve

5.1 Sterke en zwakke punten van de gebruikte methode

Zoals genoemd in §3.1 bestaan er verschillende methoden om informatie te krijgen over de aard en omvang van recreatie in een gebied. Binnen deze methoden is er nog een aanzienlijke vrijheid om op verschillende manieren om te gaan met de praktische invulling van zo'n methode. Tijdens het onderzoek zijn verschillende sterke en zwakke punten van de gekozen werkwijze naar voren gekomen. Een sterk punt is het hoge responsiepercentage. Dit werd veroorzaakt door de directe benadering van mensen en de korte duur van de enquête. Mogelijk speelde hierbij ook nog een rol dat veel bezoekers een sterke betrokkenheid bij het gebied ervaren hetgeen tot deelname zou kunnen stimuleren. Een ander positief punt is de efficiëntie van de methode. Door het combineren van tellingen en het afnemen van enquêtes is in een relatief korte tijdsspanne een grote hoeveelheid data gegenereerd. Dit bood ook de mogelijkheid om kengetallen als de dekkingsgraad en de populatiegrootte nader te onderzoeken. Een zwak punt van de methode bleek de vrijheid te zijn die aan de enquêteurs werd gegeven inzake het plannen van de sessies. In tegenstelling tot wat werd verwacht bleken de enquêteurs zelf niet in staat tot het realiseren van een gelijkmatige verdeling van de enquêtes binnen de verscheidende tijdsdimensies, hetgeen de representativiteit van de gegevens negatief heeft beïnvloed. Het blijkt toch aan te bevelen om bij de inzet van vrijwilligers vooraf een schema te maken en de mensen dan hierop in te plannen.

5.2 Juistheid van de veronderstellingen

De veronderstellingen die voor dit onderzoek zijn gedaan betreffen met name het bestaan van enkele variabelen die geacht werden een stratificatie te veroorzaken. De juistheid van de veronderstellingen die inzake deze variabelen zijn gedaan is moeilijk te toetsen, omdat de enquêtes niet gelijkmatig over de strata verdeeld bleken. Bepaalde strata kenden weinig respondenten, zodat verschillen tussen strata niet verantwoord kunnen worden getoetst. Vooralsnog lijkt het zo te zijn dat de stratificatie voor Anna's Hoeve anders is dan zoals op basis van de geraadpleegde literatuur werd aangenomen. Zo verschillen bezoekersaantallen minder tussen verschillende dagtypen dan in enkele andere onderzoeken en is de verdeling van recreantentypen afwijkend door het hoge percentage hondenuitlaters. De "juiste" stratificatie kan vastgesteld worden door het uitvoeren van een aantal random tellingen. Een aspect wat niet erg duidelijk is, is hoeveel respondenten er precies nodig zijn om een representatief beeld te krijgen van de recreatie in een gebied. Het aantal respondenten in recreatieonderzoeken verschilt sterk. Tabel 13 geeft een overzicht van aantallen respondenten in recreatieonderzoeken. Indien in één onderzoek meerdere gebieden werden onderzocht, zijn het minimale en maximale aantal respondenten weergegeven.

<i>Onderzoek</i>	<i>Methode</i>	<i>N respondenten</i>
Enting en Ziegelaar (2001)	Telefonische enquête potentiële bezoekers	2.905
Enting en Ziegelaar (2000)	Telefonische enquête pot. bezoekers	2.233
Visschedijk (1987)	Mondelinge enquête in gebied Schriftelijke enquête bezoekers thuis	189 – 493 154 – 436
Segeren en Visschedijk (1997)	Mondelinge enquête in gebied Schriftelijke enquête bezoekers thuis	65 – 1525 40 – 436
Moons et al. (2000)	Mondelinge enquête in gebied	526
De Boer en Visschedijk (1994)	Schriftelijke enquête pot. bezoekers	246-266
Wiggers (1997)	Schriftelijke enquête pot. bezoekers	7.532
Kroon (1994)	Mondelinge enquête pot. bezoekers	1.482
Huhtala (2001)	Schriftelijke enquête pot. bezoekers	1.871
Bilstra en Van Dijk (2002)	Schriftelijke enquête pot. bezoekers	677

Tabel 13: aantallen respondenten in verschillende recreatieonderzoeken.

Uit de cijfers in tabel 13 blijkt dat het aantal respondenten sterk verschilt van onderzoek tot onderzoek. Er is een verschil zichtbaar tussen aantallen respondenten bij enquêtes gericht op potentiële bezoekers en enquêtes afgenomen van werkelijke bezoekers. In het eerste geval betreft het een steekproef genomen uit de bevolking in de nabijheid van een natuurgebied. Het aantal respondenten bedraagt veelal enkele honderden tot duizenden, in tabel 13 variërend van 246 tot 7532. In het tweede geval is het aantal respondenten gemiddeld lager en bedraagt enkele tientallen tot honderden, in enkele gevallen meer dan 1000. In tabel 13 variëren de aantallen van 40 tot 1525. Deze cijfers in aanmerking nemend, is het aantal respondenten in dit onderzoek met 85 wel aan de lage kant. Een probleem is echter, dat het niet goed duidelijk is hoeveel respondenten er nodig zijn om een representatief beeld te krijgen van de recreatie in een gebied. Volgens Visschedijk (1987) is bij ondervraging van respondenten “in het veld” een aantal van 150 respondenten nodig om ook bij uitsplitsing in deelgroepen nog een verantwoorde interpretatie te doen. Volgens Bakker (1988) zijn minimaal 25 waarnemingen per deelpopulatie nodig om een statistisch verantwoorde vergelijking te kunnen maken tussen de verschillende deelpopulaties. Aangezien er in dit onderzoek niet uitgesplitst is in deelpopulaties, lijkt het aantal van 85 respondenten voldoende voor een representatief beeld. Volgens Bilstra en Van Dijk (2002) zijn bij een populatiegrootte van 193.000 individuen en een evenredige respons zo’n 500 respondenten nodig voor een steekproef met een betrouwbaarheidsinterval van 5% (gebaseerd op tabellen in Heath (1995)). Deze 500 mensen vormen dan zo’n 0,26% van de populatie. In het onderzoek in Anna’s Hoeve is met 85 respondenten ongeveer 0,6% van de populatie bevraagd, waarmee dit genoeg lijkt te zijn voor een representatief beeld.

5.3 Representativiteit nader bekeken

De definitie van het begrip “representativiteit” zoals gehanteerd in dit onderzoek werd gegeven in §4.1.1. In de voorgaande tekst over juistheid van de veronderstellingen werden enkele uitspraken gedaan omtrent representativiteit, gebaseerd op vereiste en gerealiseerde aantallen respondenten. De voorlopige conclusie was, dat het aantal respondenten zeer waarschijnlijk voldoende is om een representatief beeld te verkrijgen. Of dit daadwerkelijk juist is, wordt ook nog door een aantal andere factoren bepaald. In de paragrafen in hoofdstuk 4, waarin de resultaten worden besproken, zijn meerdere aspecten te onderkennen die eveneens een indicatie geven omtrent representativiteit. Een aantal van deze indicatoren duidt op representativiteit, een aantal andere juist niet. In tabel 14 staat weergegeven welke indicatoren wijzen op representativiteit en welke juist niet.

<i>Categorie indicator (+ of -)</i>	<i>Omschrijving indicator</i>
----- NEGATIEVE INDICATOR	De verdeling van enquêtes over de periode is ongelijkmatig
	De verdeling van enquêtes over de week is ongelijkmatig
	De verdeling van enquêtes over de dag is ongelijkmatig
	Bezoekfrequenties zijn 's avonds hoger dan 's middags
	Waargenomen weekverdeling van bezoekers niet consistent met weekverdeling op basis van enquêteantwoorden
	Beperkte dekkingsgraad
	Veelbezoekers oververtegenwoordigd in steekproef
++++++ POSITIEVE INDICATOR	Gegevens met betrekking tot duur van de relatie met het gebied zijn consistent met andere onderzoeken
	Hoog responsiepercentage
	Gegevens met betrekking tot duur van de relatie en historische binding zijn intern consistent
	Opgegeven bezoekdagen zijn consistent met de algemene lijn in andere onderzoeken
	De bezoekfrequentie in het weekend is hoger dan doordeweeks; dit is in lijn met andere onderzoeken
	Bezoekfrequentie aan de Liebergerweg is groter dan die op de parkeerplaats; dit is in lijn met de verwachting op grond van de verschillen in afstand van deze plekken tot de bebouwde kom
	De berekende grootte van de bezoekerspopulatie komt goed overeen met berekening op basis van gegevens uit de Hilversumse Omnibusenquête
	Afwijkingen in geslachts- en leeftijdsopbouw van de steekproef corresponderen met andere onderzoeken
	De verdeling van vervoersmodaliteiten van de respondenten is in lijn met resultaten uit andere onderzoeken
	Oververtegenwoordiging veelbezoekers in lijn met resultaten uit andere onderzoeken

Tabel 14: positieve en negatieve indicatoren voor representativiteit

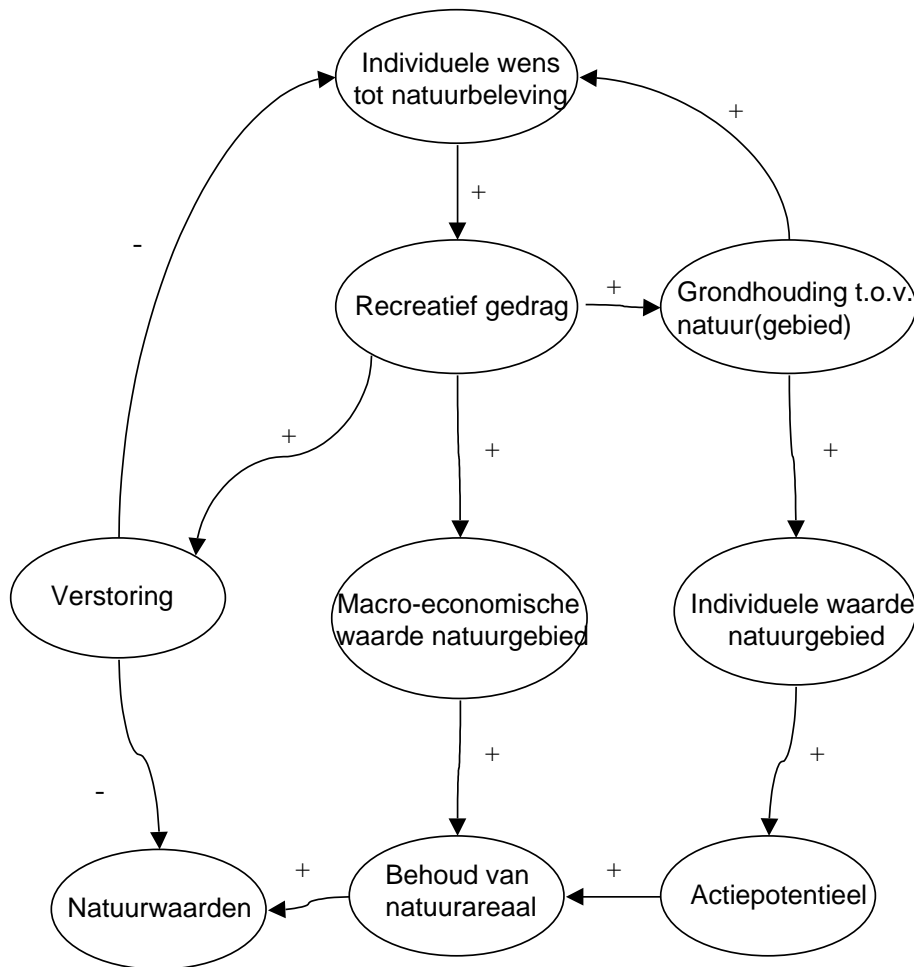
De negatieve indicatoren blijken vooral betrekking te hebben op een ongelijkmatige temporele verdeling van de enquêtes. Daarnaast is de beperkte dekkingsgraad een negatieve indicator evenals de oververtegenwoordiging van veelbezoekers. De positieve indicatoren

hebben met name betrekking op interne consistentie van gegevens en overeenkomsten met andere onderzoeken. Op veel onderdelen blijken de uitkomsten van het onderzoek in Anna's Hoeve overeen te komen met resultaten uit andere onderzoeken. Hoewel een overeenkomst met resultaten van andere onderzoeken, ook wanneer de onderzoeken verwant zijn qua subject, in theorie niet per se hoeft te betekenen dat de vergaarde data representatief zijn, kan voor dit onderzoek toch wel geconcludeerd worden dat een steekproef die onevenwichtig verdeeld is in de tijd en een beperkte dekkingsgraad heeft, gegevens heeft opgeleverd die behoorlijk representatief zijn.

5.4 Betekenis van recreatie voor Anna's Hoeve

Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat Anna's Hoeve een populair recreatiegebied is en grote hoeveelheden bezoeken krijgt te verwerken. Het is een interessante vraag wat deze omvangrijke recreatie voor de natuur van Anna's Hoeve betekent. Recreatie kan op verschillende manieren een betekenis hebben voor een natuurgebied. Hierbij valt een onderscheid te maken tussen directe en indirecte invloed van recreatie. Directe invloed is in het algemeen negatief van aard en uit zich in zaken als verstoring door mensen en huisdieren, eutrofiëring door uitwerpselen van huisdieren en beeldverandering door het aanbrengen van voorzieningen. Indirecte invloed bestaat vooral uit het door recreatief gebruik ontstaan van waarden van het natuurgebied in het economisch verkeer en in de hoofden van individuen. De waarden van natuurgebieden in het economisch verkeer ontstaan doordat mensen naar het gebied reizen en zodoende kosten maken, ter plaatse zaken nuttigen, contributies betalen aan natuurverenigingen, enzovoort (zie bijvoorbeeld Veraart et al. (2000); Koopman (2001); Mourits (1998); ECORYS-NEI (2002); Berends en Vreke (2002)). De waarde in de hoofden van mensen ontstaat vooral door het hebben van positieve ervaringen in het gebied en zodoende het opbouwen van affectie met het gebied. Deze laatste waarden zijn tamelijk ongreepbaar en nauwelijks onderzocht, maar blijken in de praktijk een voorname rol te spelen in het krachtenspel rondom het behoud van natuurgebieden. Dit zal later nog worden toegelicht.

De relatie tussen en betekenis van recreatie voor natuur blijkt hiermee complex te zijn en meerdere mechanismen te omvatten die elkaar deels tegenwerken. In figuur 26 staat een conceptueel model weergegeven van de relatie tussen recreatie en natuur, dat daarna zal worden besproken en waarvan enkele componenten voor Anna's Hoeve nader belicht zullen worden.

Figuur 26: conceptueel model voor de relatie tussen recreatie en natuur. Een pijl duidt op beïnvloeding. De tekens + en – betekenen dat de invloed positief respectievelijk negatief is.

Het in figuur 26 weergegeven model heeft als “startpunt” de wens van individuen in de maatschappij om de natuur te beleven. Natuurbeleving wordt in deze context ruim opgevat en kan variëren van de natuur als een geschikt decor om te trimmen of de hond uit te laten tot de natuur als onderwerp van natuurstudie of als omgeving om tot rust te komen. De wens tot natuurbeleving zal in veel gevallen resulteren in één of meerdere uitingen van recreatief gedrag. De onderhavige persoon zal wellicht een wandeltocht of een fietstocht gaan maken in een natuurgebied, of zich daar op andere wijze in verpozen. Het recreatief gedrag vervult een sleutelpositie in het model, omdat het een aantal geheel verschillende gevolgen heeft, die ieder op hun beurt weer verder doorwerken.

In de eerste plaats zorgt het recreatief gedrag voor een verstoring van de ter plaatse aanwezige situatie. Vegetatie wordt mogelijk vertrapt, dieren vertonen schrik- en vluchtreacties en mensen kunnen zich aan elkaar storen. Deze verstoring is een negatieve factor die ervoor kan zorgen dat mensen minder graag in een gebied willen verblijven en de natuurwaarde van een gebied afneemt.

In de tweede plaats genereert het recreatieve gedrag een macro-economische waarde die aan het gebied waar gerecreëerd wordt kan worden toegerekend. Deze macro-economische waarde ontstaat door de verplaatsingen die mensen afleggen om in het gebied te komen (deze verplaatsingen kosten meestal geld en altijd tijd), consumpties die mensen in het gebied gebruiken maar ook zaken die worden aangeschaft om in het gebied te gebruiken. Dit gegeven fungeert als een stimulans voor behoud van een natuurgebied. Een zeer duidelijk voorbeeld

hiervan is het Nationaal Park De Hoge Veluwe, waarvoor toegang wordt gevraagd. Dit levert een constante stroom van inkomsten op, waarmee het gebied een duidelijke economische waarde genereert en het daarmee aantrekkelijk wordt het gebied in deze toestand te houden.

In de derde plaats zal recreatief gedrag er veelal toe leiden dat mensen een prettige ervaring overhouden aan hun verblijf in het gebied, waardoor hun grondhouding ten opzichte van het gebied in positieve zin wordt beïnvloed. Dit zorgt ervoor, dat het gebied in de perceptie van mensen “waarde” krijgt; mensen kennen er een betekenis aan toe en waarderen het. Dit gegeven is belangrijk omdat het de bron vormt voor de in het model genoemde factor “actiepotentieel”. Actiepotentieel wil zeggen dat mensen bereid zijn opofferingen te plegen en/of activiteiten te verrichten om het onderhavige terrein te behouden, zoals het voeren van protestacties wanneer maatschappelijke of private actoren iets in dat gebied willen gaan doen. Actiepotentieel kan hiermee leiden tot behoud of uitbreiding van natuurgebieden, hetgeen een positieve invloed heeft op de natuurwaarden van natuurgebieden. Zoals blijkt uit het model heeft recreatie via de verschillende beschreven mechanismen tegenstrijdige invloeden op natuur.

Toepassing van het recreatie-natuurmodel op Anna's Hoeve.

De wens tot natuurbeleving waarmee het model begint is voor Anna's Hoeve duidelijk vast te stellen. Respondenten hebben de behoefte om er te wandelen, hun hond uit te laten, te vissen, te trimmen of andere zaken te doen. Ook het recreatief gedrag dat hieruit voortvloeit is duidelijk waarneembaar in Anna's Hoeve. Dat dit gedrag de grondhouding van de respondenten ten opzichte van Anna's Hoeve positief beïnvloedt, blijkt uit de waardering die mensen uitspreken voor het gebied. Deze waardering leidt tot waardetoekenning en actiepotentieel, hetgeen valt op te maken uit de hoge percentages respondenten die expliciet aangeven dat Anna's Hoeve behouden moet blijven, in de huidige toestand moet blijven en wat dies meer zij, of dat er in het gebied geïnvesteerd moet worden. Voor Anna's Hoeve geldt dat het actiepotentieel ook in daadwerkelijke actie is omgezet. Het waren namelijk recreanten (met name vissers) die in 1984 het initiatief namen tot de oprichting van de Vereniging tot Behoud van Anna's Hoeve (VBAH), die tot doel had dit gebied te behouden als recreatie- en natuurgebied en de toestand van het gebied te verbeteren. Deze vereniging heeft de afgelopen 20 jaar in belangrijke mate bijgedragen aan het behoud van Anna's Hoeve. Wanneer maatschappelijke actoren zoals provincie of gemeente met plannen voor dit gebied kwamen, hield de VBAH deze steeds kritisch tegen het licht en maakte bezwaar als het karakter en/of de omvang van het gebied naar haar oordeel in de knel zouden komen. Dit leidde er regelmatig toe dat plannen alsnog werden aangepast, waardoor zeer waarschijnlijk meer natuurgebied is behouden dan anders het geval zou zijn geweest. Hiermee blijkt in de praktijk de positieve invloed van actiepotentieel op de oppervlakte natuurareaal en daarmee de natuurwaarden van een gebied. De VBAH is in het Gooi niet het enige voorbeeld hiervan. Ook de Stichting Behoud Gooise Heide is een actiegroep die zijn oorsprong vindt in mensen die sterk betrokken zijn bij natuurgebieden waar ze regelmatig komen en daarom bereid zijn “hun” gebied te verdedigen met areaalbehoud als resultaat.

De intensieve recreatie veroorzaakt echter ook verstoring van de natuur in Anna's Hoeve. Een belangrijke component daarin is de verstoring door fysieke aanwezigheid van mensen. Verstoring door mensen doet zich zowel voor bij planten als dieren. De plantenwereld raakt vooral verstoord door betreding. Lichte tot matige betreding zorgt er reeds voor dat gevoelige plantensoorten verdwijnen en vooral betredingsresistente soorten overblijven (Marion, 1998), zoals Grote weegbree, Varkensgras en bepaalde grassoorten. De invloed van betreding op de diversiteit aan plantensoorten is in Anna's Hoeve waarschijnlijk niet erg groot, omdat in

Anna's Hoeve vooral algemene soorten voorkomen. Daarnaast is de betreding sterk geconcentreerd op wandelpaden, visplaatsen en de Speelweide. Verwacht kan worden dat de effecten van menselijke aanwezigheid op de dierenwereld groter zijn. Voor vogels en in mindere mate zoogdieren is redelijk bekend wat de effecten zijn van recreatie. Voor andere diergroepen als herpetofauna en insecten is dit nauwelijks bekend (Pauwels en Vos, 2001). Een directe uiting van verstoring bij zoogdieren en vogels is vluchtgedrag. Echter, reeds voordat een dier vlucht blijkt het stress te ondervinden hetgeen bij zoogdieren is aangetoond in de vorm van een toenemende hartslag (Chabot, 1991) en bij zowel zoogdieren als vogels in het stoppen met foerageren voordat het dier vlucht (Joslin en Youmans, 1999). Een belangrijke factor om de omvang van verstoring te kunnen bepalen is de afstand tot waar een recreant een dier kan naderen voordat het dier stress ervaart. Deze afstand verschilt sterk van soort tot soort en binnen een soort van individu tot individu. Uit observaties des auteurs bleek bijvoorbeeld dat reeën op de druk bezochte Bussumer- en Westerheide en de buitenplaats Gooilust zich tot op ongeveer 50 meter laten naderen. Reeën nabij een, veel minder druk bezocht, natuurgebied in Drente kozen bij een naderingsafstand van ongeveer 150 meter al het hazenpad. Merels binnen de bebouwde kom vliegen pas op zodra mensen op minder dan 3–4 meter afstand komen, terwijl hun soortgenoten in de bossen bij een dergelijke naderingsafstand reeds lang zijn opgevlogen. Een aantal diersoorten is kennelijk in staat om te wennen aan een frequente aanwezigheid van mensen en het vluchtgedrag aan te passen. De vraag is echter of elke diersoort hiertoe in staat is, hoe ver wilde diersoorten kunnen gaan in het beperken van hun vluchtgedrag en in hoeverre de pre-vluchtstress in het dier evenredig vermindert. Deze aspecten zijn nog niet goed bekend. Ook tussen soorten bestaan grote verschillen in naderingsafstand. Voor enkele vogelsoorten staat de afstand tot waarop een recreant kan naderen voordat de vogel opvliegt weergegeven in tabel 15.

<i>Soort</i>	<i>Opvliegafstand (m)</i>
Roek	59.9 ± 2.6 (n = 43)
Geelgors	12.4 ± 0.7 (n = 51)
Grasmus	11.7 ± 1.2 (n = 21)
Veldleeuwerik	14.9 ± 1.0 (n = 28)

Tabel 15: opvliegafstanden voor enkele vogelsoorten (Cooke, 1980).

Regelmatig moeten opvliegen kost de vogel energie en is één van de factoren die ervoor zorgen dat de broeddichtheid van veel vogels lager is langs paden (Vos en Peltzer, 1987; Van der Zande, 1984). Reeds bij een dichtheid van minder dan 20 bezoekers per uur is voor meerdere soorten een lagere broeddichtheid waargenomen binnen een zone van 40–100 meter van een pad (Vos en Peltzer, 1987). In Anna's Hoeve zijn tijdens dit onderzoek gedurende zo'n 4,5 uur (15% van de totale teltijd) bezoekfrequenties van meer dan 18 personen per uur waargenomen. Daarnaast kent Anna's Hoeve een dicht padennetwerk (zie figuur 1) zodat er weinig plekken zijn die op grotere afstand van een pad liggen. Deze factoren in samenhang beschouwend kan met zekerheid geconcludeerd worden dat de vogelstand in Anna's Hoeve negatief wordt beïnvloed door recreatie. Over de mate waarin kan hier echter geen uitspraak worden gedaan daar hiervoor nader onderzoek nodig zou zijn.

Een tweede component van verstoring is mogelijk de depositie van hondenpoep in de natuur. Hondenpoep bevat, zoals alle dierlijke uitwerpselen, stikstof en fosfaat. Deze stoffen hebben een vermestende werking en kunnen in hogere concentraties zorgen voor veranderingen in de soortensamenstelling van vegetaties. Het gegeven dat het aantal honden tijdens dit onderzoek ook is geteld maakt het mogelijk een indicatie te geven van de hoeveelheid hondenpoep, en

daarmee nutriënten, die in Anna's Hoeve wordt gedeponeerd. Een voorbeeldberekening voor de hoeveelheid stikstof staat weergegeven in kader 1.

KADER 1: STIKSTOFDEPOSITIE IN ANNA'S HOEVE VANUIT HONDENPOEP

Voor de berekening van de totale hoeveelheid gedeponeerde stikstof zijn de volgende gegevens nodig:

1) Aantal hondenbezoeken op jaarbasis: 76.687

Berekening: (gemiddeld 1,1 hond per bezoeker(sgroep) * 69.715 bezoeken)

2) Gemiddelde hoeveelheid ontlasting per hond per dag: 78 gram (Went, 2003)

Aanname is dat de hond alle ontlasting in Anna's Hoeve deponiert.

3) Hoeveelheid stikstof in de ontlasting van één hond: 4,1 gram

Berekening: Carnivorenvoer bevat 33% eiwit (als voorbeeld gebruikt: "Royal Canin feline nutrition"), eiwit bestaat voor gemiddeld 16% uit stikstof (McArdle et al., 1996). Aanname is, dat de ontlasting hetzelfde stikstofgehalte heeft als de voeding.

De hoeveelheid stikstof in de ontlasting van een hond is dan $0,33 * 0,16 * 78 = 4,1$ gram.

De totale stikstofdepositie op jaarbasis bedraagt dan: $(4,1 * 76.687) / 1000 = 314$ kilogram.

De landoppervlakte van het gebied Anna's Hoeve is 40 hectare (Van Dijk en Kop, 2000).

Aannemende dat de ontlasting gelijkmatig verdeeld wordt over het gebied en uitsluitend op het land wordt gedeponeerd, dan wordt er:

7,85 kg. (560 mol) stikstof per hectare per jaar gedeponeerd.

Uit de in kader 1 weergegeven berekening blijkt dat er per jaar, de aannames in acht genomen, zo'n 7,85 kilogram of 560 mol stikstof per hectare per jaar wordt gedeponeerd. De vraag of de depositie vanuit hondenpoep hiermee een significante bijdrage levert aan de vermessing van Anna's Hoeve kan worden beantwoord door de depositie door honden te vergelijken met de gemiddelde depositie van stikstof in Nederland. Deze bedraagt volgens het RIVM (RIVM, 2002) 2.300 mol/ha/jr. De depositie door honden is hiermee dus ter grootte van ruim 24% van de gemiddelde totale stikstofdepositie en draagt daarmee significant bij aan de vermessing van Anna's Hoeve. Het is aannemelijk dat dit invloed heeft op de soortensamenstelling van de vegetatie in Anna's Hoeve.

In de praktijk zal dit niet op iedere plek het geval zijn, daar de meeste ontlasting langs de paden wordt gedeponeerd en dan vooral in de nabijheid van de bebouwde kom. Dit kan plaatselijk tot sterk verhoogde stikstofconcentraties leiden. Nader onderzoek is gewenst om de nutriëntendepositie door honden en de invloed daarvan op de vegetatie te onderzoeken.

Conclusies omtrent de betekenis van recreatie voor Anna's Hoeve

Recreatie blijkt een belangrijke stimulans te zijn tot behoud van het gebied Anna's Hoeve. De prettige ervaringen die mensen in het gebied hebben, zorgen ervoor dat het gebied een zekere waarde krijgt en dat mensen bereid zijn om zich voor het behoud van het gebied in te spannen. Hiermee blijft natuurareaal behouden.

Aan de andere kant blijkt dat de recreatie in het gebied zorgt voor enerzijds verstoring van met name vogels en anderzijds een significante nutriëntendepositie. Deze factoren beïnvloeden de biodiversiteit van het gebied in negatieve zin.

6 Conclusies

Uit dit onderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1 – Kwantitatieve en kwalitatieve kenmerken van de recreatie in Anna's Hoeve

- Per jaar worden er ruim 69.000 bezoeken gebracht aan Anna's Hoeve.
- De grootte van de bezoekerspopulatie is naar schatting zo'n 15.000 mensen.
- De mediaan van de bezoekfrequentie bedraagt 19 bezoekers per uur voor beide ingangen samen. De Liebergerweg heeft hierbij de hoogste bezoekfrequentie.
- Anna's Hoeve vervult een belangrijke recreatieve functie voor de directe stedelijke omgeving. Bijna 90% van de bezoekers komt uit Hilversum, en daarvan komt ruim de helft uit straten in de directe omgeving van Anna's Hoeve. Bezoekers komen er vooral om hun hond uit te laten en/of te wandelen. Ze bezoeken het gebied veelal één of meerdere keren per dag. Daarom verschillen bezoekersaantallen slechts weinig door de week heen. Ruim 50% van de mensen komt te voet, en altijd nog 32% komt per auto. In de bezoekerspopulatie zijn mannen en mensen in de leeftijdscategorie 20 – 64 jaar oververtegenwoordigd.

2 – Aspecten van Anna's Hoeve die recreanten aanspreken

- Aspecten van Anna's Hoeve die mensen vooral aanspreken zijn de rust die mensen er ervaren, de mooie natuur, de aanwezigheid van water en het afwisselende karakter van het gebied. Ook de mogelijkheid om de hond los te laten lopen wordt vaak gewaardeerd.
- Mooi vindt men vooral de vijvers, met name de Speelweidevijver, de heuvels en het Heitje.

3 – Historische binding van recreanten met Anna's Hoeve

- Het grootste deel van de bezoekers, ruim 55%, heeft op de één of andere wijze een historische binding met Anna's Hoeve. De meeste mensen die aangeven een historische binding te hebben met het gebied, hebben er vroeger gespeeld. In mindere mate heeft men familie die er heeft gewerkt, of is men er met school geweest.
- Van de bezoekers komt 61% langer dan 15 jaar in het gebied.

4 – Zorgen van bezoekers

- Bezoekers maken zich zorgen over het behoud van Anna's Hoeve in de nabije toekomst en zouden graag zien dat het er schoner wordt en dat het onderhoud op punten wordt verbeterd. Daarnaast zijn enkele aanvullende voorzieningen zoals extra prullenbakken en bankjes gewenst.

5 – Representativiteit van de steekproef en de gegevens

- De afgenomen enquêtes zijn niet representatief verdeeld over de onderzoeksperiode en de uren van de dag, matig representatief verdeeld over de dagen van de week en goed verdeeld over de twee ingangen. Dit heeft ertoe geleid dat de op basis van telgegevens berekende frequentieverdelingen op week- en dagbasis waarschijnlijk niet representatief zijn.
- Veelbezoekers zijn oververtegenwoordigd in de steekproef. Dit is inherent aan de gekozen onderzoeksmethode.
- De overige verkregen gegevens zijn wel representatief, hetgeen blijkt uit interne consistentie en op veel punten goede overeenkomsten met andere verwante onderzoeken.

6 – Juistheid van veronderstellingen

- De temporele strata zoals aanvankelijk verondersteld blijken voor Anna's Hoeve niet duidelijk aanwezig te zijn.

7 – Betekenis van recreatie voor Anna's Hoeve

- Recreatie heeft een complexe relatie met natuur. Deze relatie kan worden beschreven met een conceptueel model waarin recreatief gedrag en de persoonlijke beleving van natuur centrale elementen zijn.
- Recreatie was en is een sleutelfactor voor het behoud van Anna's Hoeve als natuurgebied. Dit komt omdat mensen het gebied, door de prettige ervaringen die ze er hebben tijdens hun recreatief gedrag, waardevol vinden en daarom bereid zijn actief te worden voor het behoud ervan.
- Recreatie verstoort de natuur in Anna's Hoeve. Avifauna wordt verstoord door fysieke aanwezigheid van mensen. De soortensamenstelling van vegetaties is waarschijnlijk veranderd door een significante depositie van nutriënten door honden. Voor stikstof is deze ter grootte van een kwart van de totale stikstofdepositie per hectare per jaar in Nederland.

7 Samenvatting

In het kader van het 20-jarig bestaan van de Vereniging tot Behoud van Anna's Hoeve is onderzoek verricht naar de huidige recreatie in Anna's Hoeve. Het onderzoek had als doel inzicht te verschaffen in de kwalitatieve en kwantitatieve kenmerken van de recreatie in het gebied, alsmede in de waardering van het gebied door de recreanten en in het al dan niet bestaan van een historische binding van recreanten met het gebied.

Om deze vragen te kunnen beantwoorden is een enquête vervaardigd. Deze werd in de periode mei 2003 tot en met september 2003 voorgelegd aan bezoekers van Anna's Hoeve. Dit werd gedaan door drie enquêteurs tijdens 20 enquêtesessies met een totale duur van 31 uur. De sessies zijn op verschillende dagen van de week, op verschillende tijdstippen van de dag en bij verschillende ingangen gerealiseerd, echter niet geheel volgens de oorspronkelijk gewenste stratificatie. In totaal zijn 85 bezoekers ondervraagd. De bezoekers werden binnen een gestratificeerde steekproef aselekt geselecteerd.

De resultaten duiden erop dat Anna's Hoeve van groot belang is als recreatiegebied voor de directe stedelijke omgeving. Per jaar worden er ruim 69.000 bezoeken gebracht aan het gebied door een populatie van zo'n 15.000 mensen. Voor ruim 90% betreft dit inwoners van Hilversum. De mensen die er komen, komen er vooral om hun hond uit te laten of om te wandelen. In mindere mate wordt er getrimd, gevist of gefietst. Mensen komen vooral uit de directe omgeving. Dit blijkt duidelijk uit het feit dat 10 straten in de directe omgeving goed zijn voor 48% van het aantal respondenten in de steekproef. Ondanks de voor de meeste mensen geringe afstand tot het gebied komt altijd nog 32% met de auto naar het gebied. Het grootste deel, 52%, komt echter te voet. Mede omdat Anna's Hoeve zo dicht bij de bebouwde kom ligt, wordt het gebied door veel mensen elke dag bezocht. Meer dan de helft van de respondenten komt er één of meerdere keren per dag. Bezoekersaantallen op weekeinddagen en doordeweekse dagen verschillen dan ook niet veel. Veel bezoekers hebben een langdurige relatie met het gebied. Van de respondenten komt 60% er al meer dan 15 jaar. Het percentage respondenten met een historische binding met het gebied ligt in dezelfde orde van grootte. Meestal betreft dit mensen die vroeger in het gebied hebben gespeeld of, in mindere mate, er met school zijn geweest of familieleden hebben die nog in Anna's Hoeve hebben gewerkt. Veel respondenten vinden Anna's Hoeve een prettig gebied om te recreëren. Men waardeert de rust, de aanwezigheid van water en reliëf, en het afwisselende karakter van het gebied. Mooie plekken vindt men vooral de vijvers en de heuvels, evenals het heideveldje en het Geitenweitje in het oosten van Anna's Hoeve. Toch is het niet allemaal "rozengeur en maneschijn". Veel respondenten geven aan zich zorgen te maken om het behoud van Anna's Hoeve in de toekomst. Daarnaast worden gebrekkig onderhoud (met name aan bruggen), overlast door andere recreanten en het veelvuldig voorkomen van zwerfvuil ervaren als zaken die verbetering behoeven.

De voor dit onderzoek verrichte steekproef bleek op de diverse onderscheiden tijdsdimensies niet optimaal verdeeld te zijn. Daarnaast bleek dat enkele veronderstellingen omtrent stratificatie, die gebaseerd waren op andere onderzoeken, waarschijnlijk onjuist zijn voor Anna's Hoeve. Ook bleken veelbezoekers oververtegenwoordigd te zijn, hetgeen overigens inherent is aan de gekozen onderzoeksmethode. Desondanks zijn de verkregen gegevens zeer waarschijnlijk wel representatief, omdat veel uitkomsten behoorlijk aansluiten bij resultaten van verwante onderzoeken en de resultaten veelal ook intern consistent zijn. Daarnaast blijkt het gebruikte aantal van 85 respondenten voldoende te kunnen zijn voor een representatieve steekproef.

De onderzochte recreatie blijkt zowel positieve als negatieve gevolgen te hebben voor Anna's Hoeve. De mechanismen die deze gevolgen veroorzaken, kunnen in hun samenhang worden geplaatst in een conceptueel model voor de relatie tussen recreatie en natuur. Dit model heeft als uitgangspunt dat recreatie enerzijds zorgt voor een grotere individuele en maatschappelijke waardering van natuurgebieden, waardoor de kans op behoud van deze gebieden groter wordt, en anderzijds een bron van verstoring is, die ervoor zorgt dat de biodiversiteit in een natuurgebied afneemt.

Beide mechanismen zijn voor Anna's Hoeve aangetoond. Betrokkenheid die zijn oorsprong heeft in recreatief gedrag is de laatste 20 jaar een belangrijke factor gebleken voor het behoud van het gebied Anna's Hoeve. Anderzijds blijkt de intensieve recreatie een bron van verstoring. De broeddichtheid van vogels wordt in Anna's Hoeve zeer waarschijnlijk negatief beïnvloed door de fysieke aanwezigheid van recreanten. Honden zorgen voor een significant hogere depositie van nutriënten in het gebied hetgeen veranderingen in de soortensamenstelling van vegetaties tot gevolg kan hebben.

Literatuur

- BAKKER, J.G. en J.W. TE KLOEZE (1988); Recreatieonderzoek. Landbouwniversiteit Wageningen, Vakgroep Cultuurtechniek en Vakgroep Sociologie van de westerse gebieden. In: Jansen, M., J.W. te Kloeze en J.L.M. van der Voet, 1994.
- BERENDS, H., EN J. VREKE, 2002; De rol van bos en natuur in de Achterhoek en in de Kempen: een economische waarderingsmethode getest in twee gebieden. Alterra-rapport 487, Alterra, Wageningen.
- BILSTRA, A., EN R. VAN DIJK, 2002; Waardering van de Gooise natuur. Stageverslag Faculteit Biologie, Universiteit Utrecht, Utrecht.
- BLALOCK, H.M., 1979; Social Statistics. 2^e editie, McGraw-Hill.
- BOER, T.A. DE, EN P.A.M. VISSCHEDIJK, 1994; Gebruik en waardering van binnen- en buitenstedelijk groen. IBN-rapport 109, IBN-DLO, Wageningen.
- CHABOT, D., 1991; The use of heart rate telemetry in assessing the metabolic cost of disturbances. Transactions of the North American Wildlife and natural resources Conference 56, p. 256-263.
- COOKE, A.S., 1980; Observations on how close some passerine species will tolerate an approaching human in rural and suburban areas. Biological Conservation 18, p.85-88.
- DIJK, J. VAN, EN A. KOP, 2000; Terreinbeschrijving Anna's Hoeve. IVN Afdeling Gooi, werkgroep Terreinbeschrijvingen.
- ECORYS-NEI, 2002; De verscholen baten van natuur. ECORYS-NEI, Rotterdam.
- ENTING, R., EN A. ZIEGELAAR, 2000; Recreatieonderzoek IJsselmonde. Research voor Beleid, Leiden.
- ENTING, R., EN A. ZIEGELAAR, 2001; Recreatieonderzoek Midden-Delfland, eindrapport. Research voor Beleid, Leiden.
- HEATH, D. (1995); An introduction to experimental design and statistics for biology. UCL Press, Londen.
- HUHTALA, A. (2001); What price recreation in Finland? An econometric analysis of completely censored and skewed willingness-to-pay data.
- JANSEN, M., J.G. BAKKER EN H.W.J. BOERWINKEL (1994); Recreatie in het Nationaal Park i.o. Zuid-Kennemerland – een onderzoek naar omvang van het bezoek en het activiteitenpatroon van de bezoekers in 1993. Landbouwniversiteit Wageningen, werkgroep recreatie, rapport nr. 31.
- JONG, R. DE, 2001; Statistisch Jaarboek 2000. Gemeente Hilversum, Bureau voor Onderzoek en Statistiek, Hilversum.

JOSLIN, G. EN H. YOUMANS, 1999; Effects of recreation on Rocky Mountain Wildlife: a review for Montana. Committee on Effects of Recreation and Wildlife, Montanan Chapter of the Wildlife Society.

KOOPMAN, S., 2001; De recreatieve waarde van de Bussumer- en Westerheide: een toepassing van economische waardering van natuurgebieden. Hilversum.

KROON, H.J.J., 1988; Recreatietellingen in gebieden van het Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer, Afdeling Sociologisch onderzoek t.b.v. bos, natuur en landschap, Mededeling nr. 33, Utrecht.

KROON, H.J.J., 1994; Het recreatief gebruik van bossen en natuurgebieden in Brabant en Limburg: een regionale enquête in oostelijk Noord-Brabant en noordelijk Limburg. IBN-rapport 057, IBN-DLO, Wageningen.

MARION, J.L., 1998; Recreation ecology research findings: Implications for wilderness and park managers. In: Proceedings of the National Outdoor Ethics Conference, St. Louis, MO. Gaithersburg, MD: Izaak Walton League of America.

McARDLE, W.D., F.I. KATCH EN V.L. KATCH, 1996; Exercise Physiology: energy, nutrition and human performance. 4^e Editie, Williams & Wilkins, Baltimore, USA.

MOONS, E., K. EGGERMONT, M. HERMY EN S. PROOST, 2000; Economische waardering van bossen: een case-study van Heverleebos-Meerdaalwoud. Garant, Leuven / Apeldoorn.

MOURITS, K., 1998; De waarde van de Grensmaas als collectief goed. Deel 10 in de Reeks Achtergrondstudies Interfacultair Onderzoeksproject Grensmaas Universiteit Maastricht. Eindredactie: W.L.M. Hendriks en J.G.A. van Mierlo. Wetenschapswinkel Universiteit Maastricht, Maastricht.

POUWELS, R., EN C.C. VOS, 2001; Recreatie en biodiversiteit in balans: een ruimtelijke benadering van functiecombinaties. Alterra-rapport nr. 227, Alterra, Wageningen.

RIVM, 2002; Milieubalans 2002, RIVM, Bilthoven.

SEGEREN, A.H.J., EN P.A.M. VISSCHEDIJK, 1997; Het recreatief gebruik van SBB-terreinen in de regio Brabant-West. IBN-rapport 264, IBN-DLO, Wageningen.

VERAART, J.A., J.P. VAN DER PERK EN R.S. DE GROOT., 2000; Een kosten-batenanalyse van de herinrichting van de Middelsgraaf (Limburg): de baten voor de natuur versus de kosten voor de landbouw. Foundation for Sustainable Development, International Center for Environmental Analysis, rapportnr. 00-04, Wageningen.

VISSCHEDIJK, P.A.M., 1987; Het recreatief gebruik van grote en kleine bossen. Staatsbosbeheer, Afdeling Sociologisch onderzoek t.b.v. bos, natuur en landschap, Bos en recreatie nr. 14, Utrecht.

VOS, P., EN R.H.M. PELTZER, 1987; Recreatie en broedvogels in heidegebieden: Strabrechtse en Groote Heide. Staatsbosbeheer, Bos en recreatie nr. 15, Utrecht.

WENT, E., 2003; Poep in praktijk. VROM.NL jg. 5 – nr. 8/2003 p. 22 – 27, Ministerie van VROM, 's Gravenhage.

WIGGERS, R., 1997; Het grote groenonderzoek: het Amsterdamse Bos. DRO Wonen, voorzieningen en groen, Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam.

ZANDE, A. VAN DER, 1984; Outdoor recreation and birds: conflict or symbiosis? Dissertatie, Rijksuniversiteit Leiden, Leiden.

Bijlage 1

Registratieformulier enquête sessie Anna's Hoeve

<i>Enquêteur:</i>	
<i>Datum:</i>	
<i>Dag:</i>	
<i>Plek:</i>	Liebergerweg / parkeerplaats / Mussenstraat
<i>Tijdstip van aankomst:</i>	
<i>Aantal mensen die gebied bezochten (turven):</i>	
<i>Aantal mensen gevraagd mee te doen(id.):</i>	
<i>Aantal mensen volledig ondervraagd (id.):</i>	
<i>Tijdstip van vertrek:</i>	

VRAGENLIJST RECREATIEONDERZOEK ANNA'S HOEVE

Algemene enquêtegegevens:			
<i>Datum:</i>		<i>Aantal personen in groep:</i>	
<i>Tijd:</i>		<i>Aantal honden in groep:</i>	
<i>Dag:</i>		<i>Telplek:</i>	Liebergerweg / parkeerplaats
<i>Naam:</i>		<i>Volgnummer enquête:</i>	

1- Geslacht respondent

M / V (*omcirkelen*)

2- Wat is uw leeftijd?

.....

3- Welke plaats woont u? Als Hilversum: welke straat?

.....

Straat:

4- Met welk vervoermiddel bent u hier gekomen?

0 Te voet

0 Fiets

0 Bromfiets

0 Auto

0 Bus

0 Paard

0 Overig

5- Wat is het doel van uw bezoek?

0 Hond uitlaten

0 Wandeling zonder hond

0 Trimmen

0 Mountain-biken

0 Vissen

0 Natuurstudie

0 Zonnen/picknicken e.d.

0 Overig sport/spel

0 Excursie

0 Anders:

6- Hoe vaak komt u in Anna's Hoeve?

0 >= 1 keer per dag

0 >= 1 keer per week

0 >= 1 keer per maand

0 >= 1 keer per jaar

0 Zelden/nooit

Z.O.Z!!!!

7- Op welke dagen van de week komt u hier meestal?

MA / DI / WO / DO / VR / ZA / ZO (*omcirkelen*)

8- Hoe lang komt u al in dit gebied?

- 0 Sinds <1 jr
- 0 Sinds 1-5 jr
- 0 Sinds 5-15 jr
- 0 Sinds >15 jr

9- Respondent is alleen of in gezelschap:

- 0 Alleen
- 0 Met vrienden/kennissen
- 0 Familie
- 0 Excursiegezelschap

10- Wat spreekt u aan in het gebied Anna's Hoeve?

.....
.....

11- Wat is uw mooiste plekje in Anna's Hoeve?

.....
.....

12 – Heeft u op enigerlei wijze een historische band met Anna's Hoeve?
(voorbeelden: als kind hier gespeeld, ouders die hier gewerkt hebben, schoolreisje, enz.)

.....
.....

13 – Heeft u nog opmerkingen?

.....
.....
.....
.....